

Dimitrija Demeter

Teuta

SADRŽAJ

ČIN PRVI. _____	4
ČIN DRUGI. _____	17
ČIN TREĆI. _____	32
ČIN ČETVRTI. _____	49
ČIN PETI. _____	73
RJEČNIK _____	98

OSOBE:

TEUTA, druga supruga ilirskoga kralja Argona, zatim kraljica.

DIMITAR HVARANIN, poglavar ilirskoga brodograditelja, a poslije kralj ilirski.

RADOVAN, ban kraljevstva.

CVIJETA, njegova kći,
pridvorne gospođice.

SMILJKA, njezina drugarica,

MILIVOJE, poglavica pridvorne straže, zatim suprug Cvijetin.

SRDOVLAD, poglavica jednoga odjela ilirske vojske na kopnu i Dimitrov prijatelj.

MUČIMIR, doglavlak i uzdanik Dimitrov.

KAJO,

Korunkanci, poslanici rimski.

LUCIO,

GROMOVID, prorok.

CENTIMAL FULVIO, vijećnik rimski i vođa rimske vojske za prve navale Rimljana u Iliriju.

KNEJO, njegov pratilac.

TRITEUTA, prva supruga ilirskoga kralja Argona, svrgnuta i prognana.

PINEZ, njezin sin od 19 godina, zatim kralj ilirski.

SVEVLAD, zapovjednik Risna.

PAVAO EMIL, vijećnik rimski i vođa rimske vojske za druge navale Rimljana u Iliriju.

VITRUVIO, njegov pratilac.

RELJA, glava ilirskoga broda.

VUK,

pridvorne sluge.

RADOŠ,

MARKO, Dimitrov sluga.

MILAN,

Milivojeva i Cvijetina djeca;

MIRKO,

najstarijemu Milanu ima 7 godina

CVJETKO,

DUH SRDOVLADOV.

LJEKAR.

RIMSKI LEGAT.

Kraljičini savjetnici; njezina pratnja. Kraljeva pratnja. Dvorani i dvoranke. Sluge. Rimski i ilirski vojnici. Puk.

Čin počinje otprilike god. 238., i traje do god. 227. prije Isusa.

ČIN PRVI.

Odaja u kraljevskom dvoru u Skadru, po starogrčkom ukusu urešena. Milivoje u desnicu ranjen, sjedi na stolici i spava, ali na takvu mjestu, da ga ulazeći ne mogu odmah opaziti.

PRIZOR PRVI.

VUK i RADOŠ sretnuši se.

RADOŠ

Što si tako uranio, starče?

RADOŠ

Što mi kažeš!

VUK

Ja i sanak nismo prijatelji.

VUK

Nije l' sinoć dažd l'jevao silan?

RADOŠ (tare oči)

A ja na nj se tužiti ne mogu;
Vidiš, još se sasvim prognat ne da.

RADOŠ

Za hrkanje baš najbolje vrijeme.

VUK

Znaj, l'jenštinâ kraljica ne trpi;
A ona će odmah ovdje biti.

VUK

I uz dažd se grmljava orila?

RADOŠ

Šta? - Kraljica da je već ustala?

RADOŠ

Što? grmljava? Ništa nisam čuo.

VUK

Vidim, još si novak ovdje; sinoć
Niti legla nije.

VUK

Ta tik grada grom je udario.

RADOŠ

Je l' moguće?

VUK

Ti si l'jepo spavo!

RADOŠ

Ta ni nemam drugoga veselja!

VUK

Da znaš dakle: kada kiša ide
I od groma tutanj se razl'jega,
Nikad ne bi naša gospa legla.

RADOŠ

Je l' moguće, da se bure boji?
Kažu, da je junačkoga srca,
A ona se boji grmljavine!

VUK

Slast je gospi, bura kada bjesni,
Kad najjače strašan vihar buči,
Grom se ori, da se zemlja trese:
Srce joj se naslađuje tada.

RADOŠ

Čudne ćudi!

VUK

Zagonetna narav
Njojzi srce od viteza hrabra
U dražesna stavi njedra ženska.
U njoj živi duh njezina oca,
Onog hrabrog Vuje Smjelovića...

RADOŠ (prekidajući ga)

Koj vlastitom mišicom zadavi
Ono grdno strašilo od zmaja,
Od kog c'jele drhtahu države?

VUK

I koj dom nam višeput izbavi. -
Šest sinova, sivih sokolova,
U ratu mu za zavičaj pade.
Dub bez grana već ginuti stade,
Kad utrobu nebo blagoslovi
Vjerne drúge njegova života.
I opet mu sile vrati nada
U željenom pomladit se sinu.
Tad do njega strašna v'jest doleti:
Zemlje naše da pustoši svuda
Ono grdno strašilo od zmaja.
Potraži ga - i zadavi neman.

RADOŠ

Da, djetetom od majke sam slušo
O divotnom slavlju, kojim tada
Dobitnika zmaja častijaše
Našeg roda zahvalni gospodar.

VUK

Kad se junak povratio kući,
U kol'jevci mjesto željnog sinka
Nade kćercu...

RADOŠ

Sadašnju kraljicu?

VUK

Da, nju; ali majku joj u grobu.
Razabrav se sam započne kćercu
Othranjivat, al po svojoj glavi:

Hranio ju ml'jekom od vučice
I na štitu tvrdome ju ljuljo;
Mjesto pjesme bučila joj trublja;
Tvrđi kamen uzglavljem joj bio.

RADOŠ

Čudne li odgoje!

VUK

Kad doraste,
U snježane što joj dade ruke,
Nije igla nego vitko koplje.
Mjesto presti, jezdit uči konje.
Mačem mahat i bacati str'jele
I na zv'jeri lov loviti s ocem;
Ona druge slasti niti ne zna,
Nego s divljom borit se zvjeradi.

RADOŠ

Hvala l'jepa na takovoj slasti!

VUK

S Maćedonci planu boj krvavi.
Svaki Ilir oružja se hvata,
A kćer sobom Smjelović povede.
Djeva srnu kano žarka str'jela
U bezbrojnu protivnika vojsku
I ote im glavni znak od boja.
S lovorikom vrati se na čelu,
Nu i s ocem ranjenime smrtno.

RADOŠ

Smrt nemila svakoga dosegne.

VUK

Kralj, bez žene veće od tri ljeta,
Za viteštvo začuv djevojčino
I na glasu divotno joj lice
Skupi svate i ode po mladu.
Kada dođe k Smjeloviću banu,
Baš ga nađe, gdje se s dušom bori,
Nu još kćercu od njega ispri.

RADOŠ

Koja radost u srdašcu mladoj
Iznenada kad kraljicom posta!

VUK

Ti se varaš. Da joj nije sveta
Umirućeg oca volja bila,
Voljela bi smrt ogrlit prije
Nego postat suprugom kraljevom.

RADOŠ

Valjda srca slobodna ne b'jaše.

VUK

Uprav zato, jer b'jaše slobodna.
Kako da se jednom mužu poda
Pobjednica tolikih muževa?
Sav sv'jet kojoj pret'jesan bijaše,
Kako da joj tamnicom ne budu
Četir zida od ženskoga stana?
Zato zaman svi su trudi kralju,
Da si ljubav njezinu osvoji.
Ona mrzi na svog gospodara
Ko robinja na silnika huda,
Koji zlatnu slobodu joj ote.
Zlato, biser i drago kamenje,
Čim ju resi, njojzi su bez c'jene;
Hitar vranac i oružje bojno,
Za tim samo srce njeno gine.

RADOŠ

Na čast tužnom sva ljepota njena!

VUK

Kralj napokon smilova se jednoj
I dopusti proti običajem
Našeg roda, koji zaht'jevaju:
"Ženi t'jesan okrug obitelji
Sve vladanje i sav sv'jet da bude,"
Da u lovu po dubravah bližnjih
Toj žestokoj odolj'eva želji.

RADOŠ

To je mnogo.

VUK

Što ne može ljubav?

Nu ne misli, da ju tim utješi!
Lov loviti, još nij' bojak biti;
I dubrave oko toga grada
Nisu okrug čitavoga sv'jeta,
Svaki prostor, bio i pô sv'jeta,
Tamnica je za njezinu dušu,
Kad ga samo prekoračit ne sm'je.
Da kraljuje, rođena je ona,
A ne drugom da se pokorava.

RADOŠ

Takve gospe čuvati se valja.

VUK

Zato sam ti baš ju i opisao.
Kratko vr'jeme ti si u tom dvoru;
Ako želiš udomit se u njem,
Kraljičinu ćud da poznaš treba,

Da uzmogneš ugodit joj vazda.

RADOŠ

Dobri starče, hvala ti na skrbi.
Pouči me, poslušat te hoću.

VUK

Čuj me dakle. Prvo svjetujem te,
Upoznaj se i oprijatelj
S kraljičini hrtovi i hati;
Sol i šećer hitrim hatom nosi,
A psom lovskim debele pečenke,
Tko njihovim ljubimcem postane,
On je sreću u tom dvoru steko.
Zatim krila da imaš na nogu,
Kad te kamo gospođa odredi;
Ona ne zna, ustrpit se što je.
Tako čini i nećeš se kajati.

RADOŠ

Ti ćeš sa mnom zadovoljan biti.
Lako ću se u milost uvući
Kod gospode četveronožaca;
Ni ostalo mučno biti neće.

VUK

Bozi dali! Nu sad hajd na poso!
Povisoko popelo se sunce.
Ded poskoči sad u konjušnicu
I daj hate osedlati odmah;
A ja idem, da sakupim hrte.
Danas će se lovit lov bez sumnje.
Naopako, lova da zaželi,
A da konji osedlani nisu!

(Otidu hitro na različna vrata.)

PRIZOR DRUGI.

CVIJETA i SMILJKA, zatim MILIVOJE.

CVIJETA (ogledajući se)

Amo, Smiljko, tu nikoga nema.

CVIJETA

U njega se pouzdati mogu!

SMILJKA

Što ćeš, Cvijeto?

SMILJKA

Tko bi reko! po takovoj buri!

CVIJETA (pokaže joj kitu
cvijeća, koju na prsima nosi)

De pogledaj amo.

CVIJETA

Okladu si jednu izgubila;
Još jedared da se okladimo.

SMILJKA

Što to imaš? Gle, tako mi Ljelja,
Opet cvijeće.

SMILJKA

Man' se toga. Ob'jesna si danas.

CVIJETA

Cvijeće, njegvo cvijeće. (Kaže kitu.)
Gle, ko vatra rumeni se ruža:
Ne znači li ona ljubav žarku?
A to smilje, smilje i kovilje,
Jesi l' ikad ljepšega vidjela?
Prostodušje iz njega govori.
A gle evo još i moja maza
Potočnica kano nebo modra;
Ona kaže stalnost, nije l' tako?
Ah sestrice!...

CVIJETA

Ah, sestrice, ja sam tako sretna!

SMILJKA

Dažd za suncem višeput udari.

CVIJETA

Ja se nadam, ti me izdat nećeš.

SMILJKA

Ti si predobila.

SMILJKA

Što o svojoj misliš drugarici?

CVIJETA (gladi joj rukom lice)

Osim tebe nikom nije znano.

SMILJKA

Tko to može kazati kod dvora?

CVIJETA

Strepim s tvojih r'ječi, draga Smiljko.

SMILJKA

Ta znaš, da bi gospođa nam naša
Sve na sv'jetu oprostila prije
Nego sklonost junačkomu spolu.

CVIJETA

Bozi znali, zašto na njeg mrzi!
Ni muž njezin zaslužio nije,
Da od njega toliko se tuđi,
Nit ne haje za darove sjajne,
Koje starac svaki čas joj šalje;
Premda bi mi stoput draži bio
S crnom bradom i bistrim očima...

SMILJKA (okosno)

Ko na primjer poglavar stražana? -

CVIJETA (porumeni se)

Milivoje? Ah, njegove oči!
Sveđ ih vidim, u snu i na javi,
Ko dv'je zv'jezde da preda mnom sv'jete.
Od njihovih sunčanih se zraka
Samo hrani plamen mog života.
Nu i kako za junaka toga
Da ne bije svaka mojih žila,
Koj' svoj život u pogibelj baca
Samo zato, da me razveseli?

SMILJKA

Zar ti misliš, Milivoje dakle
Da je smjeli darivalac cv'jeća,
Kojim prozor od ložnice svoje
Svako jutro nalaziš narešen?

CVIJETA

On je. Noćas grmljavine buka
Ne dade mi stisnut niti oka,
Pak od želje da saznam junaka,
Koj' je kadar u takovoj noći
Popeti se na visoke zide
I moj prozor okititi cv'jećem
Ko žrtvenik ljubavi si nježne,
Kraj prozora sjedoh i dolazak
Neznanoga ljubavnika čekah.
Najedamput eto nešto šušne -
Od straha mi srce kucat stane -
Na prozoru pomoli se glava -
Uprem oči, nu ne dade tmina,
Da razberem neznaniku lice,
Kad al munja sa nebesa bljesnu,
Ili bolje zublja od ljubavi -
Kog opazim? Milivoja moga!

SMILJKA

Vele divno! Pak u onoj buri!
Čestitam ti na draganu takvom;
Premda drhćem sva za tvoju sreću,
Jer pod tobom strašna propast z'jeva.

CVIJETA

Znam, opasnost koja čeka mene,
Plam u sebi ako ne ugasim,
Koji sada u grudih mi bukti;
Nu i znadem, da mi je on duša:
Njime mislim, njime dišem samo!

SMILJKA

Sveta vatra iz tvog oka s'jeva.
Gasiti ju za gr'jeh držala bih,
Da r'ječ nije, da leptirom sliče
Muške glave, kojim je jednako
Svako cv'jeće - dok je med u njemu.
Svet je plamen, koji te užije;
Nu nikad se ne kajala s njega!

CVIJETA

Nikad, nikad. To je ljubav prava,
A plod njezin pokajanje nije.
Ne, ne, tako nevjera ne ljubi.
Evo već je mjesec dana prošlo,
Što njegova obdariva nježnost
Moje prsi cv'jećem mirisnime.
Mjesec ima trijest mrklih noći,
A svaka je kobna za njeg bila,
Svaka mu je smrt donijet mogla.
Zid je visok, a umjesto stuba
Služahu mu pukotine strme
I kamenje, koje iz njegov viri.
Kakva smjelost! Propade zac'jelo,
Samo jedan da promaši korak!
Srcu svome odoljet ne mogoh,
Kad opazih onog mlaca lice,
Za kim tajno odavna uzdisah;
Klik divljenja, klik radosti velje
Iz drhćućih izleti mi usna...

SMILJKA

Što učini! Da ga upropasti!

CVIJETA

Pokajah se gorko! Na moj usklik
On se trže i ko plaha munja
Niz st'jenu se s okna spusti k zemlji.
Čujem prasku smrvljena kamenja,
Očajnoj mi srce kucat stane,
Svu me jedna zaokupi miso:
Da studeni grob pod'jelim s njime,

Kad s njim život kob mi d'jelit ne da.
U toj misli posrnem na prozor;
Ali opet blagotvorna munja
Sa nebeskih prostora zasv'jetli,
I oči mi zdrava i čitava
Pod prozorom opaze ljubimca.

SMILJKA

Da, vjere mi! smjelim sreća služi.

CVIJETA

Ali ovoj pogibelj jedva
Što uteče, u drugu ugrezne,
Pse probudi praskanje kamenja -
Svi zalaju - i straže pritrče -

SMILJKA

Propao je!

CVIJETA

Tako i ja strepljah;
Nu mač njegov sav mi strah razagna.
Jer kunući domala se vrati
Straža natrag, ali praznih šaka.

SMILJKA

Samo da ga upoznali n'jesu?

CVIJETA

Gusta tmina to im branijaše;
Jerbo gnjevni vikahu vojaci:
"Kano sjena iščeznu bez traga,
To je sablast, a ne čovjek smrtni

MILIVOJE (u snu)

Natrag... natrag...

CVIJETA

Vječni bozi!

SMILJKA (uplašena)

Tko govori ovdje?

MILIVOJE (probudi se)

Što to biva? gdje sam?

CVIJETA

Mila Smiljko, to je r'ječ njegova.

(Otrči tamo, otkud glas dolazi, i opazi ga.)

Gle, duše mi, on je, on je glavom.

SMILJKA

Bjež'mo, Cv'jeto, - tvoj glas probudi ga.

CVIJETA (zagleda se u njega i
stoji kao okamenjena)

Odmah, odmah!

SMILJKA (približi se k njemu i
bojazljivo ga motri)

Ko da spava...

SMILJKA (hoće da ju odvuče)

Djevojko, što radiš?

CVIJETA

Lice mu je bl'jedo...

SMILJKA

Teško diše...

MILIVOJE

Tko to zbori? (Ustane). Vi ste ovdje,
gospo?

(Sav u smeći.)

Oprostite.

CVIJETA

Strašan san ga muči...

SMILJKA

Gle, kako mu drhću bl'jede usne...

CVIJETA (opaziv mu ranjenu
ruku)

Jao, što to vidim?

Ti si ranjen? (Za sebe). Ah rad mene
ranjen!

MILIVOJE (u snu)

Rad - umirem - rad za moju Cv'jetu -

MILIVOJE

Ta to nije ništa.

CVIJETA

Ti me varaš -
U velikoj ti si opasnosti -
Daj da vidim! (odveže mu ruku.)

MILIVOJE (braneći se)

Ne brini se, gospo -

CVIJETA

Pomoz', Smiljko, pod' po melem hitro!

SMILJKA

Odmah, odmah. (Otrči).

CVIJETA

Rana je duboka.

MILIVOJE

Nije, gospo. Stražec sinoć stražu,
Na pokislu kamenu posrnuh -
I nut kožu ponješto ozl'jedih.

CVIJETA

Ne varaj me; dobro vidim, tu je
Čvrst udarac od desnice krepke
Usjekao britkim mačem ranu.
Ah, pak ja sam uzrok svemu tomu!

MILIVOJE (uplašen)

Što to reče?

CVIJETA

Čemu tajit jošte?
Dobro znadem, gdje zadobi ranu -
Ja te spoznah, nesretni junače!

MILIVOJE (sav skrušen)

Ah, kazni me, ja sam vr'jedan kazni!

CVIJETA (s najvećim
uzbuđenjem)

Vjekovite primi dakle lance.

(Baci mu se oko vrata.)

MILIVOJE (ushićen)

Vas moj život za ovaj trenutak!

SMILJKA (dotrči s melemom u
ruci)

Evo melem! (Opazi ih zagrljenih.)

Oni me ne vide. -

Nu što čujem? Kakav je to tutanj!
(Uplašena)
Tko dolazi?

PRIZOR TREĆI.

TEUTA (u lovačkoj odori, oboružana, sa svojom također za lov oboružanom ženskom pratnjom) i PRVAŠNJI, zatim SLUGA.

SMILJKA

Kraljica, jao nama!

TEUTA

Što to vidim! U mojemu dvoru
Ženska visi mužu oko vrata?

(Razjarena stupi među zagrljene ljubavnike i
razdruži ih. Kad opazi Cvijetu, kao okame-
njena)

Je l' moguće? To je moja Cv'jeta!

CVIJETA sva drhćući padne na
koljena pred kraljicom;

MILIVOJE, sav skrušen,
ponikne glavom; **SMILJKA**
zabunjena; svi ostali nađu se u
čudu.

TEUTA (za jedan čas)

Ljuta zmijo! koju sam bezumna
Sred njedara ogrijala mojih!

CVIJETA

Prosti! Prosti!

TEUTA

Ti se, jadna, predaješ čovjeku,
Da igračka njegovih požuda
I njegove volje budeš sužnja!
Našeg spola tako gaziš slavu?
S očiju mi, besramnice jedna!
Ljubimica ti mi prije b'jaše,
Ljubimica, nezahvalni stvore!
Kako sam te prije milovala,
Tako mrzim ja na tebe sada!
Skini mi se s očiju zauv'jek!

SMILJKA (klekne pred Teutu)

O gospođo, milostiva budi!

TEUTA

Niti r'ječi! ako gnjev moj nećeš
Da navučeš i sebi na glavu! (Milivoju:)
A ti gadni, lukavi pauče,
Koj u svoje otrovane niti
Bezazlenu mušicu dovabi,
Ti ćeš to mi tvojom platit krvlju!
Oj stražani!

CVIJETA

O tako ti groba
Oca tvoga - gnjev svoj daj uspregni -
On je nevin, ja sam sama kriva.

MILIVOJE

Ne vjeruj joj - ja sam krivac - sâm ja!
Njojzi prosti - a krv moju proljij -

CVIJETA

On te vara - bez svake je krivnje -

TEUTA

Dosta. Vidim, tebi l'jeka nema.
U grudih ti ropsko srce bije,
Budi ropstvo i sudbina tvoja.
Tvoj okrutnik neka žive dalje,
Da mu služiš ko ponizno pseto;
Cv'jeli, stenji njemu pod petama,
Liži ruku, koja te zlostavlja:
Kaznu takvu ti si zaslužila.
Ali bježi s tvojim sramotnikom
I sakrivaj ispred mog se oka

Kano ispred tr'jeska žarke munje.
Na put pako uzmi moju kletvu!

SLUGA (stupi u sobu)

Sv'jetla gospo, ban Radovan želi
Silne tebi da dojavim glase.

CVIJETA

Ali moj otac!

TEUTA

Baš po mojoj želji.

(Sluga otiđe.)

Neka dođe, da svoj pokor vidi,
I k prokletstvu mome svoje doda.

PRIZOR ČETVRTI.

BAN RADOVAN i PRVAŠNJI.

CVIJETA (kako uđe ban
Radovan, padne mu oko vrata)

Roditelju!

RADOVAN

Zašto plačeš, kćerko?

TEUTA

Ne zovi je tim imenom, starče.
I ona je, ko što sve su druge,
Ropska srca, i c'jenit ne znade,

Svoja volja što je i sloboda.
Ona ljubi - njoj prokletstvo tvoje!

RADOVAN

Zar je srca njezina miljenik
Inostranac, rob li izdajica,
Da joj podam za miraz prokletstvo?

TEUTA

M u ž je kumir, kom se ona klanja.
To je dosta. Netom zatekoh ju
Okolo vrata tomu nevjerniku.

RADOVAN

Nije l' ovo junak Milivoje?
Njegov otac za zavičaj pade,
A i njega bojne diče rane.
Slavna stabla on je slavna grana;
Ne želim si nikad boljeg zeta.
Blagoslov vam, djeco, moj, ne kletva!

TEUTA

Dijane mi! starac mi se ruga!...
Ko da ne znaš, što držim o igri,
Kuju ljubav vi zovete -

RADOVAN

Gospo!

Ti promašaš svrhu, koju bozi
Tvomu spolu odlučiše blagi.
Ta se zove: l j u b a v , sveta l j u b a v
Hram je ona, sv'jet iz koga crpi
Obodrenje, utjehu, blaženstvo;
A u kom je svećenica žena!
Sunce j' ona, blagodatno sunce,
Na kom zori pomnja, hrabrost, sreća;
A njegovi životvorni zraci
Nježne žene zjenice su mile.
Zar na zemlji ljepše ima svrhe
Nego ljude uznositi k svemu,
Što je l'jepo, veliko i divno?
A ženi je ta na sv'jetu svrha!
Je li ljepšeg i dičnijeg djela
Nego miloj otadžbini svojoj
Othranjivat majke i junake?
A tvog to je krasnog spola djelo!
Zašto dakle izvan tog okruga.
Gdjeno slave izobilja ima,
Tražiš slave na tuđemu polju?

(Klekne preda nju.)

O tako ti tvojih podložnika
I vlastitog tvog života sreće!
Mač razlomi, štit i oklop baci,

Razbij koplje, luk i str'jele skrši;
To nij' ures za tvoje dražesti.
Nježnom t'jelu nježan ures liči.
O dokini ovu ljutu borbu
Prot' naravi, ljudem, sebi, bogom,
Tere budi, čemu si stvorena,
Cv'jet i ponos tvoga nježnog spola!

TEUTA

Bogom hvali, što t' je s'jedo tjeme;
Nu ni r'ječi više o tom, starče,
Jer inače, čini mi se, da bih
Na sjedinu zaboravit mogla.
(Milivoju i Cvijeti:)

A vas dvoje bjež'e od mog gnjeva
I gledajte, da vas nikad više
Ne opazi zjenica mog oka.
Jer inače, ko na zvjerad divlju,
Napustit ću na vas hrte moje.

(Milivoje i Cvijeta otidu. Starcu:)

Sad iskaži, kakve nosiš glase?

RADOVAN

Prispio je Dimitar Hvaranin
S mnogo lađa od Etolskih ravni,
Gdje nam vojska lovor s pl'jenom bere.

TEUTA (zlobno)

Nosi li mi zapov'jedi nove,
Nije l' tako? Od silnika moga?
Svidje li se ljubeznom suprugu,
Da mi opet i taj pedalj zemlje,
Koj mi gazit veledušno dade,
Natrag uzme i sred četir zida
Kano prije opet me zatvori?
Što je treba jednoj ženi više?...
Ta veliku svršit svoju svrhu

Dimitrija Demeter: Teuta

Ona može i na tom prostoru.
Što mi kaže moj gospodar blagi?

RADOVAN

Ništa, gospo! Njemu kap zatvori
Baš za stolom zauv'jeke usta,
Kad si vojsku po pobjedi slavnoj
Častijaše dobitnik Etolâ.
Prazno stoji pr'jestolje ilirsko
I njegova nasljednica ti si.
S plemstvom sjajnim Dimitar Hvaranin
Prispio je, da ti krunu preda.

TEUTA

O slobodo, svanula si meni!

RADOVAN

Teško tebi, domovino moja!

(Zastor padne.)

ČIN DRUGI.

Dubrava kod Skadra. Na desnoj strani pozorišta diže se mramorna grobnica s napisom: **Ovdje žena slobodna počiva.** Nalijevo brežuljak. U sredini velik dub, u sjeni kojeg nalaze se načinjena počivališta od busena.

PRIZOR PRVI.

SRDOVLAD i DIMITAR sretnuvši se u lovačkoj odori.

DIMITAR

Gdje je gospa?

SRDOVLAD

To ti moraš znati.

DIMITAR

U tvojemu ostavim ju društvu.

SRDOVLAD (ponešto okosno)

Ja u tvome - kod ponora onog,
Gdje si s njom s l u č a j n o sastao.

DIMITAR

Kod jaruge?

SRDOVLAD

Da, da, uprav ondje.

Videći ju, da uz tebe stoji,
Ukradoh se, da počinem malo
Od raskoši, kako kažu, lovske.
Hvala l'jepa za raskoši takve!
Jedva dišem.

(Sjedne, skine kacigu i briše znoj s čela).

DIMITAR

Kud sad bludi sama?
Kad razgovor sa mnom provođaše,
Rukavica u bezdno joj pade
I na hridi posred jaza zape.
U propast se spustim kao munja,
Da kraljici vratim rukavicu -

SRDOVLAD (prekine mu
govor)

Koga b'jesa! Zar si s uma sašo?
Samo jednom omakni se noga,

I od tebe prah je i pepeo!
Šest katarka dna dokučit neće.

DIMITAR

Hvala višnjim - sreća mi posluži.

(Izvadi iz njedara rukavicu i pokaže mu ju.)

Ali kad se opet uspeh gore,
Nikog nema - kraljica iščeznu.

SRDOVLAD

Okrutnica odalečila se,
Samo da se ne treba zahvalit.

DIMITAR

Tko zna, kuda ostavljena bludi,
I s kakvom se pogibelju bori.

SRDOVLAD

Umiri se. Ne boj se ti za nju;
Danas nije prvi put u lovu.

DIMITAR

Dubrave su divljih zv'jeri pune.

SRDOVLAD

Tim raskošja više za kraljicu.

DIMITAR

Ja ju moram potražiti, moram!

(Pođe.)

SRDOVLAD

Man' se toga - ti mi ne izmače.

(Ustane, zaustavi ga i skine mu kacigu.)

Nikud ne sm'ješ; ta sav si u znoju.

DIMITAR

U nevolji da ju pustim samu?

SRDOVLAD (posmiješno)

Za kraljičin život takva briga
Hvalu vr'jedi; nu gdje ćeš ju tražit?
Sav dan možeš bludit po dubravi,
Da ne nađeš - čega radi bludiš.
Ostaj tu; nad glavom nam je sunce:
U to doba kraljica se amo
Svraća svagda, kad ovuda lovi.

DIMITAR

Je li tako?

SRDOVLAD

Pod tim starim dubom
Odnjekad joj počivat omili.
Sjedni, brate -

(Dimitar sjedne, a on uz njega.)

Vidiš ovaj kamen;
Črtami je na njem upisano:
"Ovdje žena slobodna počiva
Pod njime je izdjelana raka;
Na tom mjestu, pod urlanjem zv'jeri,
Međ propastmi i visokim dubljem
Ona želi da joj kosti trunu.

DIMITAR (skoči kao iza sna)

Ne čuješ li? - Njetko pomoć zove.

SRDOVLAD

Sve je mirno -

DIMITAR

Ne, ne, ja sam čuo -

SRDOVLAD

Ti se varaš. Da tko samo šapne,
Ja bih čuo; izvan tvojih grudi
Sve je ovdje u najvećem miru.
Umri se jednom i ti, brate.

(Povuče ga k sebi na busen.)

Samo hladan vjetrov granjem šušti.
Baš mi godi! Ha, kako to kr'jepi!
Ali ti si sasvim on'jemio.
Ta što ti je? Ti još uv'jek goriš.
Aj, aj, Dmitre! Što ti se dogodi?
Ti boluješ.

DIMITAR

Ništa meni nije.

SRDOVLAD

Kamo, sreće! ali čuj, ja mislim,
Da ti dvorski zrak ne godi zdravlju.
Trebalo bi da se otud kreneš,
Tu je za te, vjeruj mi, presparno.
Ali ni ja ovdje ostati neću:
Tu slobodnim nije mjesta ljudem;
Odol'jevat hirom jedne žene
Nije poso za junačka srca.
Ja se truda, vjere mi, ne bojim,

Ja odraso nisam u raskoši,
Mnoga rana krije mi već grudi,
Više put sa smrću sam se sasto;
Nu moj život, život dragocjeni,
Koj' posvetih otadžbini samo,
Svaki časak u pogibelj bacat,
Tek da kratim jednoj ženi vr'jeme!
Ne! To mi je dodijalo veće;
Ja se moram izvući iz tog jarma.
Tu ostanka za me više nije,
Niti za te - ni za ikog drugog.
Nije l' tako? Što ti veliš na to?

DIMITAR (prenuv se)

Što ja velim? Da, tako je, tako.

SRDOVLAD (ustane veselo)

I ti misliš dakle,
Da nam treba ići? odmah ići?

DIMITAR (skoči i pograbi luk)

Odmah, odmah! I mi ćemo ju naći!

SRDOVLAD (začuden)

Koga?

DIMITAR

Koga? kraljicu, da koga?

SRDOVLAD (turobno)

Tako? To je dakle tvoja miso!
Ja te žalim, tužni prijatelju.
Kamo vodi golema strast tvoja?
Što nakani, zasl'jepljeni mlače?
Jao tebi! Ti se usuđuješ

U ležište lavičino stupit?
Propao si!

DIMITAR (zagrliv ga)

Ne mogu inače!

SRDOVLAD

Budi junak. Ta pobjeda će te,
Vjeruj meni, više proslaviti
Od svih inih, koje si održo.

DIMITAR

O pobjedah nemoj mi govorit,
R'ječ ta slast bi nekad uhu mome,
A sada je za nju ogluhnulo.
Otkad njena božanstvena slika
Pred oči mi začarane stupi,
Prestao sam biti, što sam bio;
Život mi se započeo drugi
I sv'jet drugi od onog trenutka.
Nisam više Dimitar Hvaranin,
Kojeg grudi ispunjaše njekoć
Slavoljublja samo plamen sveti,
Kom' nukaše zjenice jedino
Zelen lovor, hrabrenosti krana,
Komu život ništa ne bijaše,
A sloboda sve na ovom sv'jetu;
Toga nesta, drugi s tobom zbori!

SRDOVLAD

O, da nikad vidio je nisi!

DIMITAR

Što to reče? Jezik ti usaho!
O ti ne znaš, kakva ćut napuni
Ove grudi, kada ju opazih;
Tako samo sl'jepcu mora da je,
Kad prvi put zjenice mu taknu

Zlatne zrake od sunčanog luča.
Sinje more nepoznatih slasti
U grudih mi gibati se začu,
Nebesa se otvoriše meni!
Narešena dvorana bijaše;
Niz zidove visjaše kadifa,
Nakićena biserom i zlatom.
Kud pogledaš, hiljadu mašala,
Svuda svila i drago kamenje.
Sad zazvoni jasan glas od trublje,
Sva gospoda nikom ponikoše,
I uniđe jedno više biće,
A sva svjetlost i sva veličajnost
Pred njezini potamnje dražestmi.
Niz ramena divna joj visjaše
Plašt grimizni, znak kraljevske vlasti;
Nu, da b'jaše u seljanke svitah,
Svak bi pred njom prignuo koljeno,
Svak bi u njoj spoznao kraljicu.
Sa čela joj glasom groma zbori:
Kraljevanju mene narav stvoril!

SRDOVLAD

Istina je, njeki čar, kog nije
Dokučiti razumu moguće,
Obasjava c'jelo njeno biće;
Vilinskoga nješto je u njojzi.

DIMITAR

Plemstva zbor je izabrao mene,
Da joj krunu pokojnoga kralja
I s njom višnju predam vlast nad zemljom.
Kad toliko smotrih veličanstvo,
Ništetan mi ures učini se,
Kojim dođoh da nakitim čelo
Urešeno od blage naravi
Ljepšim v'jencem - v'jencem savršenstva:
Luč od sv'jeće pram svjetlosti sunca!
Sav ustreptim i prignem koljeno,
Nevr'jedni joj stidom ures pružim;
R'ječ na usnah, dah u prsuh stinu,
Jedan uzdah c'jela bi besjeda,
S kom u ruke vladu joj izručih.
Jedan pogled odgovor bijaše,

Tako mio i čaroban tako,
Da silom me taknuv njegva čara
Robom me je učinila svojim.
Ja vlastite više nemam volje,
Druga želja u meni ne živi
Nego želja omiliti njojzi.
O, kako sam sretan, blažen bio.
Kada odmah, čim se okrunila,
Svim narodom ona rat nav'jesti
I sama se prot' Epiru spremi.
Pod njezinim okom ja se mogoh
Iskazati. Tek da njoj ugodim,
Očajno se borah kod Feniča,
A na Visu kada stanovnici
Proti njoj se podigoše smjelo,
Ja ih sjekoh kano da su krvni
Ubojice mojih roditelja.
Sve sam kadar za nju učiniti;
Ko što zv'jezde vrte s' oko sunca
A ne mogu put izabrat drugi,
Tako i ja ne mogu gaziti
Druge staze, nego koje ona
Da ih gazim određuje meni.
Sve što budem, to ću po njoj biti,
Po njoj junak, po njoj sličan ženi,
Bog po njojzi, po njoj duh pakleni.

SRDOVLAD

O vrati se! To put nije k sreći.
Od'jeli se od tog strašnog mjesta,
Gdje beščašće i gr'jeh na te vreba.
Ne poznaš li kraljičine ćudi?
Lomit, kršit, uništavat samo
Ona znade; nu ljubiti ne znade.
Bježi, od nje! zrak, gdje ona diše,
Otrovan je, smrtonosan, paklen!

DIMITAR

Kaži ruži, da neka ne cvate,
Jer ju skršit može prije dobe

Prst nestašan nemirna djeteta;
Ona cvate, jerbo cvasti mora.
I ja ljubim, jer ljubiti moram.
To je moja, to je ruže narav!

(Rog zatrubi iza pozornice.)

Što to zvuči?

(Rog zatrubi po drugi put.)

SRDOVLAD

Opet.

(Rog zatrubi po treći put.)

DIMITAR

Još jedanput.

SRDOVLAD

U pogibelj zapao je njetko.
To su zvuci, koji pomoć zovu.

DIMITAR

Moje slutnje! - kraljica, kraljica!

(Otrči sav izvan sebe prama onoj strani,
otkud se zvuk javio.)

PRIZOR DRUGI.

SRDOVLAD (sam)

Stani, stani!... Odleti ko munja.

(Začas:)

Valjda nije odviše opasnosti!
Dubrava je tih lovaca puna;
Te viteze zna i zec uplašit.
Hoću ipak da se obav'jestim;
S tog se humka sav okoliš vidi.

(Penje se polagano na brežuljak; kad se na nj
popne, pogleda s njega i prestrašen trgne se).

Jao, što vidim? strašna li pogleda!
Dimitrova ne prevari slutnja,
Kraljica je u pogibli smrtnoj.
U pomoć joj! oružje ovamo!

(Hoće da siđe po oružje s brežuljka, nu
promisli se i stane.)

Ali tu je zaman pomoć svaka!
Medjed skokom proti njoj već leti -
Osveta mu iz očiju plamti -
Pratilice sve joj se razbjegle,
Kraljica je sama s b'jesnom zv'jeri -
Još jedanput ona luk napinje -
Posljednja je to njezina str'jela. -
Sad nišani - bozi, pomoz'te joj! -
Jao, promaši - ona je propala!

(Krije si od užasa rukom lice - zatim začas
opet:)

Nu što vidim? varaju l' me oči?
Jedna str'jela - zv'jer pogodi straga -
Tko je str'jelac? Iza onog grma
Jedna krepka kaže se prilika -
To je Dmitar! - da, da, hrabri Dmitar -
Mač svoj trže - proti zv'jeri trči -
Ona b'jesna kao gnjevna Srda
Na stražnje se propinjući noge
Pandže širi, obujmit ga hoće -
Krv mi stine - srce mi se grozi!

(Začas:)

Hvala, bozi! Pobjeda! Pobjeda!
Odskočio hitronogi borac,
I prije no troma zv'jer se okrenu,
Mač joj straga u potiljak turi;
U svojoj se krvi neman valja!

(Iza kratke stanke:)

Sada hiti dobitnik kraljici -
Ona jošte u nesv'jesti leži -
Raspršene vraćaju se gospe -
Složno kr'jepe iznemoglo t'jelo -
Već se miče - već podiže glavu -
Životu je opet povraćena. -
Njoj nasusret! Ovamo ju vode.

(Siđe sa brežuljka.)

O nebesa, čujte moju molbu:
Dajte, da joj bude od koristi!
Ovaj slučaj, pun grozne nauke!
Okren'te joj nenaravno srce,
Da za vr'jednim junakom zaplamti!
Neka vlada nježnošću, ne mačem!...

PRIZOR TREĆI.

KRALJICA, GOSPOĐE, koje ju podupiru, DIMITAR i PRVAŠNJI.

SRDOVLAD (idući im ususret)

Amo! amo! Pod sjenu tog duba!
Odvež'te joj teški, oklop s grudi -
Pas razr'ješte - kacigu joj skin'te. -

(Posade ju na klupu od busena pod dub i
hoće da učine, što Srdovlad reče.)

TEUTA

Manite se; meni ništa nije!
Odora mi lovska ništ' ne pači.
U moj ures da mi ne dirate!

SRDOVLAD

Nesv'jest, gospo, vratit bi se mogla.

TEUTA

Kakva nesv'jest? Mniš li, jer sam žena,
Ko u muhe da su meni sile?
Ja vas poznam, oholi muževi;
Dobit ćete nada mnom sad slaviti.
Dijane mi! Tog junaka nema,
Da se s njime ne bih takmit smjela;
Ova pest već mnogi oklop skrši,
Tvojoj sličnu koji grud krijaše.

Pred drugimi vašom se hrabrošću
Ponosite, ali ne preda mnom.

SRDOVLAD

To ne b'jaše mojih r'ječi smiso.

TEUTA

Zaman se je preda mnom pretvarat;
Dobro poznam vaš oholi jezik.

SRDOVLAD

Prosti, gospo, ako te uvr'jedih.

TEUTA

Umorna sam - otpočinut želim;
I vi isto učinit možete
Tamo dolje u onoj dolini,
Punoj hlada, gdje nam konji pasu, -
Dok vas rog moj natrag ne pozove.

(Svi se naklone i otiđu.)

PRIZOR ČETVRTI.

TEUTA i DIMITAR.

TEUTA (Dimitru, koji također
pođe, sasvim umiljato)

Moga spasa ta se r'ječ ne tiče;
Grud ta nije stan nezahvalnosti.
Ostaj ovdje, ja te za to molim.
Što još dišem, zahvaljujem tebi;
Mrak užasni vjekovite noći
Moje nebo već zastirat poče,
Kad dobitan tvoj se mač zasv'jetli
I jasno se sunce opet vrati.

DIMITAR

Tvoja milost čin moj precjenjuje;
Što učini moje pesti sila,
Isto svak bi drugi učinio;
Tvoga oka čudotvorna vrata
K svakoj žrtvi kog da ne uspali?
Gdje je čovjek tako tupa duha,
Koj' za jednu tih zjenica zraku
Zrakâ sunca ne bi se odreko?

TEUTA (za se, ganuta)

Sasvim drugo vidi mi se biće
Junak taj no ini njegov'va spola.
Ćut neznana grud mi obuzima,
Kad ga gledam, kad ga zborit čujem.
Tako mi je čudno - neobično -
Odmah bilo, kad ga prvom zgledah... -

(Utone u misli.)

DIMITAR

Da ne pačim? Misli te sal'jeću -
A i mira, pokoja ti treba.
Zato prosti - evo ja se d'jelim. (Pođe.)

TEUTA

Što to reče? zašto me ostavljaš?

DIMITAR

Nisam smio tvojom se milosti
Koristiti, kad me zaustavi;
Znah bo, mira umornoj da treba.

TEUTA

Jednako si čedan i uljudan
Kano hrabar! Plemenita narav,
Prava r'jetkost, iznimka svog spola.
Dođi ovamo, - sviđaš mi se - bliže -
Jošte bliže; sjedni ukraj mene. -

(Dimitar k nogama joj sjedne, skine kacigu i
upre oči u nju.)

DIMITAR

Milostiva ti si kao sunce,
Koje i sitnom dozvoljuje stvoru,
Da se grije u njegovih zrakah.

TEUTA

Ne, to nisu r'ječi za junaka,
Komu čelo takov ures diči,
Ko što tvoje brazgotina ova!
To je ures manji tek od krune!
Gdje ga dobi?

(Umiljato.)

Sad pak kaži, kako da nagradim
Tvoju hrabrost, tvoje žrtvovanje.
Prve vlasti, srebro, zlato, biser,
Sve to stoji sad na izbor tebi.
Zašto šutiš? Slobodno govori.

DIMITAR

Uspomena to je
Najdražeg mi od svih mojih čina,
Kad pokorih puk nevjerni Visa,
Koji proti tebi, sv'jetla kruno,
Nezahvalan podić' se usudi; -
U tom boju ovu ranu primih.

DIMITAR

Naplaćen sam već u izobilju
Blagom zrakom od milosti tvoje.

TEUTA

Sad se sjećam; da ne bude tebe
U toj bici, pob'jediše oni; -
Bjesnio si kano lav ranjeni.

TEUTA (smiješeć se)

Za bitke si više se brinuo
Neg' za žene; jer ih zlo poznaješ;
Uzdaš li se u njihovu milost,
To je sunce prem nestalna neba,
Koje danom deset put se m'jenja;
Dok se sv'jetli, sunčati se treba,
Za trenutak - oblaci se zastre.

DIMITAR

Kako ne bih? Svetinju su moju
Kletom rukom porušiti htjeli!

DIMITAR

Mojim danom drugog sunca nema!
Nestat će ih, mrkne li im ono.

TEUTA (smiješeći se)

Ti govoriš s tolikim ushitom
Iz očiju takov plam ti s'jeva,
Da bih skoro vjerovat ti mogla -
Al' dosta je tih medenih r'ječi!

TEUTA

Dosta već je laske. Ali kaži,
Odmah kaži, što za platu išteš?

(Dimitar hoće da odgovori, Teuta preotme
mu riječ:)

DIMITAR

Ti zaht'jevaš; meni je poslušat.

Ne govori; nisi l' bio u Rimu?
A vješti su u tome Latini!

(Ustane.)

Velika je smjelost, što ću tražit.

TEUTA

Što ustražiš više, to ja volim.

DIMITAR

Ja se jedva usuđujem reći.

TEUTA

Je l' od tako velike vr'jednosti?

DIMITAR

Od najveće za tvog vjernog roba.

TEUTA

Daj izreci! gorim, da saznamem!

DIMITAR

Pokloni mi dragocjenost ovu.

(Izvadi iz njedara rukavicu.)

TEUTA

Kako? To je moja rukavica!

DIMITAR

Od'jelo je one krasne ruke,
One silne i mogućne ruke,
Svi umrli kojoj nenavide,
Ne što žezlom ilirskime maše,
Nego, jerbo pokloniti može
Jedno srce, plemenito tako,
Da mu slično u umrlih grudih
Nikad jošte ni kucalo nije.

TEUTA (koja ganuta slušaše
Dimitrove riječi)

Da, da, to je ona rukavica,
Koja danas u bezdno mi pade.
U pogibelj baciti svoj život
Ti si mogo za sitnicu takvu?

DIMITAR

Nije l' tvoja rukavica bila?
Ovo srce pogibelji ne zna,
Straha ne zna, kada tebi služi.

TEUTA (sa zadovoljstvom)

Prijazan si vele biću mome.

DIMITAR

Pitaj ribu, je l' prijazna vodi,
Pitaj pticu, je l' prijazna zraku;
Što je ptici zrak, a ribi voda,
To je pogled tvoga bića meni;
Elemenat to je, u kom živim.
Što je riba bez hladane vode,
Što je ptica bez modroga zraka,
To sam i ja, odaljen od tebe.

(Teuta sve se više u njega zagleda.)

O privoli na tu moju prošnju.
Na grudih ću ovaj zalog sveti
Do posljednjeg nosit uzdisaja.
On će melem ranjenom bit srcu;
Nemoj dati, tužno da pogine...
Ne, ne, - ja ti čitam iz zjenica,
Tu utjehu uskratit mi nećeš!

TEUTA (sasvim zaboravivši se)

Mogu li ti uskratiti išta?
Ali traži drugu još nagradu;

Dimitrija Demeter: Teuta

Ovaj poklon k r a l j i c i ne liči.

DIMITAR

Od k r a l j i c e ja ga ni ne tražim,
Ja ga ištem od dražesne ž e n e .
Nije kruna kraljičina bila,
Što me zan'je vratolomnom činu,
Nego ž e n e čarobne dražesti.
Da seoske tebe kriju svite,
A ja da sam u grimizu rođen,
Poljsko c v ' j e ć e da ti glavu resi,
A da k r u n a na mojoj se sv'jetli,
Prignuo bih kraljevsko koljeno
Pred ubogim djetetom iz sela
I krunu bih k nogam ti metnuo,
Ko što sada pred kraljicom klečim
Ubog vojnik mač svoj žrtvujući.

(Baci se na koljena pred kraljicu.)

TEUTA

O bogovi, što od mene biva? -

(Klone.)

DIMITAR (ustane i pohiti k
njoj)

Što te snađe? Lice ti probl'jedi -
Jedva dišeš - nesp'jest te osvaja -
Dopusti mi - da ti pas odr'ješim

(Hoće da to učini.)

TEUTA (s naporom i sve to
većim očajanjem)

Ostavi me - od'jeli se odmah -
Što si upr'o tako u me oči?
Ne gledaj me - tako ti bogova! -

Ti pogledi ko žeravke pale -
Izgorjet ću - otale - otale -

DIMITAR

Prije umr'jet, nego s ovog mjesta! -
Ti me ljubiš - to ne možeš tajit -
Ti si moja - bozi su svjedoci -
Nitko mi te više otet neće!

(Ogrli ju.)

TEUTA (otrgne se iz njegova
naručja)

Čista djevo, pomози mi sada!

(Ustane, hoće da ode, ali posrće do grobnoga
kamena, pred kojim iznemogne, i padne.)

DIMITAR (koji ju slijedi)

Bozi su te odlučili meni!

(Spustiv se na koljeno prigne se k Teuti, da
ju u naručje primi.)

Ti si pl'jen moj! Ja te smrti oteh!
Nu što vidim? Nenavidna vlasti,
Jadna smrti, nikad sita Srdo,
Ponavljaj li boj sa mnom opeta?

(Pipa ruke Teuti, u najvećem nepokoju:)

Mrzla, kano da ju smrt već taknu -
Ne, to ne sm'je smrt bit, ne sm'je, ne sm'je!
Da, to mora nesp'jest da je samo!

(Odveže joj pojas i mač otpaše.)

Eno vrutka! Po hlađanu vodu!

(Uzme kacigu u ruke i otrči.)

Štiti mi ju, blagotvorno nebo!

PRIZOR PETI.

TEUTA (sama, začas došavši k sebi)

(Čita:)

Gdje sam, bozi?

"Ovdje žena slobodna počiva
Zlatne r'ječi! Vi nećete slagat!
Još ne padoh! Teuta sam jošte!

(Gleda oko sebe.)

Ovaj grobni kamen?

(Podigne se ponosno kao preporođena.)

PRIZOR ŠESTI.

TEUTA I DIMITAR

DIMITAR (dotrči s vodom u kacigi)

DIMITAR

Eto vode -

TEUTA (prisusretne ga i baci mu kacigu ukraj)

Ne prkosi svemogućim bogom.
Vjeruj meni, tašt je ovo ponos,
Koj' iznova grudi tvoje diže,
Duh paklen je, koj' ti nenavidi
Sreći, narav za koju te stvori.
Istjeraj ga iz tog milog stana
I junaku pruži tvoju ruku,
Koj' posljednju svoje krvi kaplju
Za sreću je gotov prolit tvoju.
Slasti ima, nu i trha kruna;
Razd'jel'mo ju - o pruži mi ruku
Trhe meni, slasti tebi, dušo!

Ne trebam je više.

Ja sam jača, neg' što ikad bijah.

Gleđ ovamo. Čitaj ove r'ječi.

Ja sam ona, koja će počivat -

Zapamti si - pod ovim kamenom.

Dimitrija Demeter: Teuta

TEUTA (poslije stanke, sasvim mirno)

Čuj me, Dmitre! Čar iščeznu jurve,
Koj' uzbuni moga srca bilo,
Ja slaboću moju tajit neću:
I sada je momu oku mila
Tvoga lika skladnost, a uhu mi
Tvoga glasa zvuk i sad je sladak;
Nu sad mirno krv mi u žilah teče,
Da lupinu d'jelit mogu od jezgre.
Tvojih čina i r'ječi površje
Čarobno je, kao slika duge;
Nu tog pasa od šarenih boja
Što je temelj? Voda, ništa drugo.
Ti dva puta u jednome danu
U pogibelj za me život baci;
Al' tko može dokazati meni,
(Kako kažu tvoje slatke r'ječi),
Da si ti to za ženu Teutu
Učinio, a ne za kraljicu?
Šuti; r'ječi tuj ne vr'jede ništa.
Koja svrha vas muževe nuka
Tako silno kao svjetlost krune?
Što učini, da si učinio
S plaštem kraljskim, s krunom oko čela,
Pred očima posm'ješnoga sv'jeta
Otrla bih napis s moje rake.
Očitujem, da bih bila kadra
Tebe radi i to učiniti;
Jer ne vidjeh slična ti još muža;
Nu ja nisam nesmotreno d'jete,
Čast mi valja više nego sreća.
Teuta sam; umr'jet volim, nego
Da na podsm'jeh budem muškoj glavi!
Zato

(Smiješeći se:)

Dok ti ne zasv'jetli kruna
Vrh tjemena, moj viteže hrabri,
Rukavica nagrada ti budi,
Ruka pako, kad postaneš kraljem!

DIMITAR

O ne traži, što je nemoguće!

TEUTA

Tražim samo, ti što tražio si.

(Zatrubi u rog.)

DIMITAR

Omekšaj se; o čuj glas ljubavi!

TEUTA

Moju pratnju, gdje dolazi, čujem;
Sreću tvoju i čast moju pazi.

(Mač opaše i kacigu metne na glavu.)

PRIZOR SEDMI.

PRVAŠNJI i KRALJIČINA PRATNJA.

JEDNA DVORANKA

Sjajna kruno, što je tvoja volja?

TEUTA

Da se konji osedlaju odmah.
Lov je svršen; znak neka se poda,
Da se lovci kući vratit mogu.
Sada hod'te - odmah ću za vami.

(Svi se naklone i otiđu.)

PRIZOR OSMI.

TEUTA i DIMITAR.

(Odasvud čuju se zvuci lovskih rogova.)

TEUTA (kad se svi odijele,
Dimitru)

Ti izbriši iz pameti svoje
Mnogokobnu zgodu toga sata.
Milostiva, bit ću ti kraljica
Unapr'jeda, ali ništa više.

(Pođe, ali Dimitar joj put prepriječi.)

DIMITAR

Ostaj, ostaj; ne, ne, ti me ne sm'ješ
Bez utjehe tako ostaviti!

TEUTA

Zar su stvoru, kog nizina rodi,
Komu krila priroda uskrati,
Nam'jenjene sunčane visine?
Niti r'ječi! Da četnike svoje
Ne pozovem, neka ti pokažu,
Kolik prostor kralja d'jeli od roba.

(Otiđe.)

PRIZOR DEVETI.

DIMITAR (sam)

Što to reče? Progutaj me, zemljo!

(Baci se na tle.)

O sakrij me ispred tog prikora,
O sakrij me ispred te pogrde!

(Začas podigne se na koljeno.)

Kakov prikor! Kakova pogrda!
Pa rad česa? što se ne savija
Zlatni obruč oko toga čela!
Tu okrugom od žutoga kova
Zar ne može nitko steć na sv'jetu,
Osim koj se od kraljice rodi?

(Promišljava.)

Čvrstoj volji što nije moguće!

(Ushićen skoči na noge.)

Kruna mora resiti ovu glavu,
Skovali ju isti zli duhovi
Na nakovnju samog Crnoboga!

(Otrči.)

(Zastor padne.)

ČIN TREĆI.

PRIZOR PRVI.

Soba Dimitra Hvaranina u Skadru.

DIMITAR i MUČIMIR.

Dimitar sjedi pokunjen; Mučimir ulazi u putnoj haljini.

DIMITAR

Vjerni družo, praštaš li se sa mnom?
Ja se na te oslanjam sasvime;
Svrši točno sve, što ti naložih;
Putovo mi zdravo!

MUČIMIR

Ti me poznaš.
Postupat ću kano i dosada.
Kada naši kod Zadra gusare,
Ja po vodah Neretvanskih brodim;
Kada pako opazim, da plovi
Put Neretve koj zalogaj masni,
Kreći jedra, na drugoj sam strani!
Što je sunce i mjesec na nebu,
To će biti, dok sam tvoj doglavnik,
Kraljičini i gusarski brodi
Na pučini sinjega nam mora:
Zv'jezde, što se nikad ne sastaju;
Kad izađe jedna, druga zađe.
Tako mogah kraljici dojaviti:
Nigdje traga od gusarskih lađa.

DIMITAR

I pravo si udesio tako.
Braći k hljepcu pripomoći, kojoj
Goli kamen sva je djedovina,
Nij' zločinstvo; ja to djelo hvalim.
Njim' je more jedino bogatstvo,
I ovo im oteti iz ruku
Okrutnost li nije i grjehota?
Njihov zanat nije razbojništvo;
Pošten boj je, koga oni biju
S dušmaninom oružanim dobro.
Sred valova nema gusta grmlja,
Iza koga nasrtat bi mogli
Iznenada na putnike mirne.
Bez prevare tu je boj očiti,
Tu se kaže čelo proti čelu;
Komu sreća, njemu pl'jen i slava.

MUČIMIR

Tako jeste. Slobodno je more.
Kog ne straše smrtne pogibelji,
Njegovo je, on mu gospoduje.

Riba, lađa, sve što na njem plovi,
Nagrada je smjeloga mornara,
Ko plod zemlje onog, koj ju ore.
To bi kod nas običaj odnekad;
Razbojništvom da taj posao zove
Naša kruna, prvi put je sada.

DIMITAR

Tko ju nosi! Žena! Što ćeš više?

MUČIMIR

Dosta reče. O sramote našel!
Prestraši ju pusta vika Rima.

DIMITAR (uzme pismo sa stola
i čita ga Mučimiru)

Zato evo odluke joj nove:
"Nek se strogo progone gusari!
Smrt svakomu, koji trgovce pl'jeni."
Nu što ćemo? Mi smo podložnici,
A kraljica, žalibože, ona.
Pred sv'jetom se kazati moramo,
Njenu volju ko da svršujemo;
A pomagat u potaji braći,
Dok nam bolje ne osvane doba.

MUČIMIR

Bog te živi; jao što kralj nam nisi!
To je želja svakoga mornara,

To je želja svakoga vojnika.
Tko ne pozna pest, tko srce tvoje!

DIMITAR

Žao mi je nesretnika naših!
Zato, družo, molim te opeta,
Štedi braću kano i dosada.
Najmiliji od svih poglavica
Ti si meni, zato tebe stavim,
Da uza me brodovljem upravljaš.
Ti si dobar, smion, vješt i mudar;
Ja polažem u vjerna ti prsa
Bez bojazni svaku tajnu moju.

MUČIMIR

Bolje nije ni u tvojih skriva!

DIMITAR

Ali već je vr'jeme, da odjedriš.
Putuj sretno, bozi te pratili!

MUČIMIR

S bozi osto, dobri moj gosparu!
A ja za te i u smrt sam spreman!

PRIZOR DRUGI.

DIMITAR (sam, baci se skrušen
na stolicu)

Strašna strasti, na što me dovede!
Gr'ješan put je, po kojem sam pošo;
Sve se buni u prsiju mojih,
Kad pomislim samo na to, vajme!
Crne misli, otale od mene!
Ne muč'te me! Mogu li inače?
Umir'te se, valovi u njedrih;
K mojoj svrsi drugog puta nema.
Napr'jed! napr'jed! kruna mi se sm'ješi!

Nu zavičaj? Ilir u verigah?
Pak po tebi, Dmitre, u verigah?
Svaka kaplja u žilah mi stine -
Ali ne, ne, kad dokučim svrhu,
Odmah, odmah, baciti ću krinku -
Što razorih, krasnije podići.
Ti ćeš cvasti kao nikad jošte,
Otađzbino, ispod moga štita!
Kad mač rimski, što zaht'jevam, svrši,
Skršit ću ga, ko stvar nekorisnu;
Zemlju gazit stran gospodar ne sm'je,
Gdje će kosti počivati moje!

PRIZOR TREĆI.

MARKO i PRVAŠNJI.

MARKO

Je l' otišo? nađoh li te sama?

DIMITAR (ustane)

Sasvim sama.

MARKO (potiho)

To su rimski gosti;
U potaji kroz vrt ih uvedoh,
A ilirskim prekriti su ruhom.

DIMITAR

Da ničije ne vidje ih oko?

MARKO

Ne, ničije, osim mjesečevo;
Da, i moje.

DIMITAR

Jedno izdat može.

MARKO

Ko da ne znaš, tko mi otac bješe?
U žilah mi teče krv latinska,
A Rimljanke sisao sam ml'jeko.
Koja slast bi bila meni gledat
Pokorenu tu barbarsku rulju,
Veličanstvo koja moga roda
Bez kazne je gazila dosada.

DIMITAR (razjaren pođe prama njemu, ali se smiri)

Dovedi ih.

(Marko ode.)

PRIZOR ČETVRTI.

DIMITAR (sam)

Ustrpi se, ustrpi se, srce!
To od jedne čuti moram sluge?
Plivat mi je, kad u vodu skočih!

(Čuju se koraci izvana.)

Idu? Krinko, sakrij obraz pravi.

(Pođe nasusret.)

PRIZOR PETI.

PRVAŠNJI, KAJO i LUCIJO KORUNKANCI.

DIMITAR

Dobro došli, sjajni rimski gosti!

KAJO

Zdravo, Dmitre!

LUCIO

Uv'jek prijazni ti
Višnji bili!

DIMITAR

Sved nek cvjeta više
Grad Kvirita, koj vas meni šalje!

KAJO

Mi smo prvi poslanici Rima -
Očitujem stidom, - koje krije
Gluho doba i barbarske svite.

LUCIO

Sreća sv'jeta žrtvu tu zaht'jeva.

KAJO

Starješinstvo rimskoga naroda
S prijaznošću primi tvoja pisma,
Koja tajno poslao si njemu.

DIMITAR

Holost žene, koja puka svoga
Divlje ćuti, mjesto da ih taži
Još potiče, da taštine svoje
Zadovolji nikad site želje,
I naresi gusarskim se pl'jenom,
Podnositi dulje nisam mogo
Sve užase, koje motrit morah,
Vjerno pisah u listovih mojih;
A poso je mogućnoga Rima
Mačem štitit čovječanska prava.

KAJO

Rim ti svoje prijateljstvo nudi
I obriče krunu tvog naroda,
Ako bozi, zaštitnici Rima,
Teuti ju sa tjemena skinu.
To zavitak ovaj ti svjedoči.

(Preda mu zavitak)

DIMITAR

Od radosti grudi mi se šire,
Što za čine moje dopade me
Prijateljstvo prvoga naroda;
Većeg blaga ova zemlja nema!

KAJO

Starješinstvo i narod Rimljana
Još to više tvoje trude c'jeni,
Što odnjekad bjehu već Iliri
Trn u oku našoj moćnoj vlasti;
Nu zemljišta ležaj nepoznani,
Struk gigantski njihovih tjelesa,
U zjenicah smrtonosna vatra,
Sila pesti, ratobornost divlja
I prignuće k slobodi bez mjere
Već podignut mač nam zaustavi.

DIMITAR

Spustite ga na njihove glave,
I on će ih skršiti bez sumnje.

KAJO

Tako ne mni naše starješinstvo;
Jošte uv'jek ratu se uklanja.
Mi smo od njega poslani ovamo,
Da zasada raspru sa kraljicom
Dobrom r'ječju kušamo utažit.

DIMITAR

Tašte želje, izgubljeni trudi!
Vi Teutu slabo poznajete:
Obećat će, koliko vam drago,
Nu ničesa držati vam neće,
Ona će vam zborit o naredbah,
Koje izda, da skrši gusarstvo:
Puste r'ječi, ništa nego r'ječi!
Ako svojih građana imanje
Osigurati želi straješinstvo,
Onim samo putem ići mora,
Koji ja mu u pismih pokazah;
Drugih staza ovdje ne imade.
Toj nevolji mač je l'jek jedini.
Pred oholu stup'te razbojnicu
I rat smrtni nav'jestite njojzi.
Ako svoje razbojničke lađe

Sve do jedne ne predade vatri;
Rat svjetujem, samo rat, Rimljani!

LUCIO

Mi nemamo punovlašća tomu.

KAJO

Ne možemo rata joj nav'jestit.

DIMITAR (začas)

A to barem pr'jetite joj ratom.
Možebiti da ju plaši pr'jetnja.
I ja hoću pripomoći tomu;
Pozvala me k sebi radi v'jeća,
Koje sutra skupiti se ima,
Da sasluša tegobe i tužbe,
Koje Rim na vaša usta vapi.
Živo ću joj moć rimskoga orla
Slikovati i sve pogibelji,
Koje pr'jete njoj i njenoj zemlji

Ako pravde ne usliša glase.
Možebiti to će ju uzdrmat;
Ali sve je propalo, pelina
Ako sutra vi ne um'ješate
U vaš govor. Oštar budi jezik,
Ohol pogled, burno vaše čelo.
Ohološću oholost se krši.
Zapov'jedat Rimu se pristoji.

KAJO

Sl'jedit ćemo tvoje mudre svjete;
A u Rimu upr'jet ćemo snažno,
Da sklonemo na rat starješinstvo.

LUCIO

Jurve vidim pokrajine ove
Pod moćnim rimskog orla krili;
A na tvojoj, vr'jedni prijatelju,
Rusoj glavi sjaj kraljevske krune!

PRIZOR ŠESTI.

PRVAŠNJI i MARKO

MARKO

Već se začu glas razl'jegat ševe:
Još vas mogu, ko što vas uvedoh,
Izvest, da vas nitko ne opazi,
Što zamalo neće biti moguće.

KAJO

Gotovi smo. Bozi s tobom, Dmitre!
Pred Teutom srest ćemo se sutra.

LUCIO

Obl'jetali bogovi te Rima,
Komu vr'jediš građaninom biti.

DIMITAR

Vjerno ću mu uv'jek služiti.

(Rimljani otiđu s Markom.)

PRIZOR SEDMI.

DIMITAR (sam, razmota zavrtak i gleda u nj)

Rat, rat samo! i kruna je moja! -
Nu Rimljani malo kažu želje
Sa Iliri zametnuti kavgu;
Lisičje su naravi, ne lavlje.
Al' njihova što me smeta volja?
Ja rat trebam, i rat biti mora!

Jeste l' čuli, vi gospodo sv'jeta?
Otvorite vrata boga Jana,
Bac'te koplje put ilirskih kraja!
Rat imate - rat, građani rimski!
Na oružje! Dmitar tako hoće!

(Otiđe.)

PRIZOR OSMI.

Soba kraljičina. Sunce baš izilazi.

TEUTA (sama)

Pomalja se sunce. Nebo - zemlja -
Sve crveno - ko krvlju oblito!
Strašna bojo, zašto me progoniš?
Kuda da se sakrijem od tebe?
San, koji je utočište b'jednih, -
Koj gladnikom obilate stole
A slobodu sužnjikom poklanja,
I on se je zakleo prot' meni.
Na snu vidim, gdje krvavi vali
Krše stupe mojega pr'jestolja;
A uza me uv'jek ona slika,
Tako mila i strašna zajedno!
Hvaranine - tko te je poslao?
Dobrotvorni ili zli bogovi?
Ja te vidjeh već jedared u snu,
Kako si mi krunu s glave trgo;
Nu drugi put iz krvave r'jeke
Kako si mi vraćao ju opet;
Ah, koja je prava ti prilika?

Jesi l' čuvar meni il' pljenitelj?
Ah, Teuto, je l' do toga došlo?
Sunce sija, pak sumnjaš o danu?
Ne rinu li on te u sramotu?
Ne vrve li još gusari svuda
Moga mora po valovih sinjih?
On ne haje za poštenje moje,
Razbojnicu od mene učini!

(Ide k stolu i premeće njeke hartije.)

Ove tužbe nisu bez temelja.
Ah, što dvojim? to je očividno:
Najgori je mojih podložnika
I slaboće srca moga svjedok!

(Očajna spusti se na stolicu i rukom krije lice.)

PRIZOR DEVETI.

DVORANKA, GROMOVID i PRVAŠNJA.

DVORANKA (koja starca za ruku vodi)

Napr'jed, starče! Ovdje je kraljica.

TEUTA (kao iz sna)

Tko me traži? - A, ti si to, starče?
Što te s tvojih dovodi visina,
Sveti oče, u tu dol nezgoda?
Je l' te starost sa strmih vrhova,
Gdje ti gn'jezdo sn'jeg i bura savi,
Odagnala u raskošne grade?
Je l' jedared i to holo srce
Oćutilo, da u grudih bije
Samo slaba smrtnoga čovjeka?

GROMOVID

Prot' naravi nikad se ne borih;
Nu ne htjedoh rob da budem strasti.
Svjetlost dvora i dražesti časti
Ništetne su obmane, od kojih
I od sv'jeta izrođena, gr'ješna,
U gorske se davno sakrih luge,
Muž slobodan u narav slobodnu.
Tuj upoznah starca, koj' pol v'jeka
Već sproveo bješe u pustinji
I svjetskog se očistio kala.
On vjetara jezik poznašše,
Poznašše jasne zv'jezda čete,
Žubor ptica i tečaj oblaka,
I u tamu budućih vremena
Daleko mu prodiraše oko.
On se davno k bogovom preseli,
A baštinik njegov'a znanja ja sam.
Vjeru dadoh na samrti njemu,
Da, kad vidim, da pogibelj pr'jeti

Momu rodu, o tom ga izv'jestim.
Sada s mojih silazim planina
I kažem ti: Glavo moga roda,
Nad tobom se digoše oblaci.
Oganj hudi, koj' u sebi nose,
Razorit će tvog pr'jestolja stupe,
Gnjev bogova ako ne utažiš,
Nebrojena koga upališe.
Bezakonja grješnog naraštaja.

TEUTA

Koj je temelj tvoje kobne slutnje?

GROMOVID

Sveti oganj, koj' da hranim primih
Iz desnice moga učitelja,
I koj ljetâ buram prkosjaše,
Tihim danom netom se ugasi.
Strah i užas srce mi obuze -
Kad nad glavom čudni zamne glasi.
Oči dignem; što ugledah b'jedan!
Sunce tamna sakrila koprena,
S južne strane golem prši oro
I klikćući na sivog sokola,
Vjernog druga mog samotnog žića,
Zaleti se i nemilim kljunom,
Prijeno što luk pograbit mogoh,
Da od smrti obranim ljubimca,
Iščupa mu iz njedara srce;
Krvavo mi k nogam pade truplo.
Skameniv se nepomičan stajah,
Dugo oči upirah u žrtvu;
Tada sleti jedna iskra s gora
I razsv'jetli noć mojega duha.
Jasno svanu pred mojim očima,
Što događaj ovaj strašni kobi,

I budućnosti zavičaja čitah
U krvavih obilježjih njeg'vih.
Svi užasi, sve krivnje mog roda
Izidoše pred poglede moje
Iz tamnoga krila uspomene.
Glas zločinstva, koja neprestano
Na krvavih našeg mora valih
Bez ikakve rađaju se kazni,
I do stana mog samotnog dopr'je.
Pak pomisliv na takove ljage,
Plaćuć klikoh: Puna jur je mjera;
I sudbinu mojega sokola
D'jelit mora rod, sred kog se rodih,
Ako užas taj se ne dokine.

TEUTA

Umiri se: ja to već odlučih.
Da još traje, što me gnjevom puni,
Hvaranin je samo krivac tomu,
Koj' ne svrši zapov'jedi mojih.

GROMOVID

Taj zločinac neka kažnjen bude.

TEUTA (razjarena)

Glavu ću mu Rimljanom baciti.

GROMOVID

To učini, veledušna ženo,
Zaklinjem te pepelom tvog oca!
Žrtve traži gnjev pravedni Rima;
Ništa, kćeri, nemoj propustiti,
Da utažiš grud mu razdraženu.
Samo rata čuvaj se s Rimljani.

TEUTA

Ja se mača ne bojim rimskoga,
Ljagu samo da operem hoću.

GROMOVID

Bogovi su, u kojih je ruku
Sreća rata, a ti pravdu ljube,
Koja nije sad na našoj strani.
O, uspregni tvojih strasti silu.
I za jedan žrtvuj časak samo
Tašti ponos sreći tvoga puka.
O kraljice! to da te svjetujem,
Amo svoje upravih korake;
Sad odlazim. Ja svoje učinih.
O, pomisli na južnoga orla
I sokola raskidane grudi!

(Otiđe svečano; kraljica zapanjena za njim
gleda.)

**TEUTA (poslije duga muka
dvorkinji)**

Pošlji odmah stražu po Dimitra,
Neka mi ga ovamo dovuku!
Valjda sluti, što ga ovdje čeka,
Kad mi tako dugo izostaje.

DVORKINJA

Još je rano; nu evo ga uprav
Gdje dolazi.

TEUTA

Ostavi nas same.
A neka se oboruža straža
I u mojoj nađe se blizini.

(Dvoranka otiđe.)

On past mora! to je odlučeno!

PRIZOR DESETI.

DIMITAR i TEUTA; zatim JEDAN DVORANIN.

DIMITAR

Sv'jetla kruno, evo tvoga sluge,
Koji čeka zapov'jedi tvoje.

TEUTA

One tebi prazan zvuk su samo.

DIMITAR

Iz očiju gnjev ti, vidim, plamti:
Ocrnjen sam kod kraljice moje!
Tko mi ote mojih dana sunce,
Moje gospe milost?

TEUTA

Tvoji čini!

DIMITAR

Oni nisu malo doprin'jeli,
Što se trese sv'jet pred tvojim žezlom.

TEUTA

Istina je, jer po njih postadoh
Razbojnicom!

DIMITAR

Tko da se usudi
Tolik prikor navrć' mojoj gospi?

TEUTA

Rim, sv'jet, sama.

DIMITAR

Obmana te sl'jepi.

TEUTA

Odveć dobro izdajstvo ti vidim.
Kako svrši zapov'jedi moje
Vjerni sluga?

DIMITAR

Uv'jek točno, gospo!

TEUTA

Je l' sigurnost na naših valovih?

DIMITAR

Svikud ruka pravde ne doseže.

TEUTA

Nu tebe je, zlotvore, dosegla;
Kuju meni nanese sramotu,
Tvoja kleta krv oprati mora!

Dimitrija Demeter: Teuta

DIMITAR (sasvim mirno)

Ti zaht'jevaš - nek isteče dakle -
Evo noža - evo prsi, udri!

(Izvuče nož iz korica, pruži joj ga i prsa
raskrije.)

TEUTA (razjarena do bjesnoće
trgnu mu nož iz ruku)

Ovo glumstvo izbavit te neće;
Ta ti hitrost za rukom ne pođe.
U vatru si mjesto vode ulja,
Kratkovidni luđače, ulio.
Posljednja je ovo tvoja igra,
Kuju sa mnom igrat se usudi!

DIMITAR (sasvim
hladnokrvno)

Što okl'jevaš! proljiv krv omrzlu!

TEUTA (bijesneći)

Po drugi put nećeš me nukati!
Ili misliš, da nada mnom imaš
Moć toliku, da možeš bez kazni
Rugati se momu veličanstvu?
No da vidiš, ponosni hvastavče,
Koji misliš, da se titraš mnome,
Kako mi je život tvoj bez c'jene,
I jedared da pokažem sv'jetu,
Koji mojim ljubimcem te drži,
U Teuti kako se prevari,
Tvojom krvi okaljati se hoću!
Umri dakle, kleta izdajice!

(Nožem nasrne na Dimitra, koji joj mirno
prsa pruži: no u istom trenutku, kao nevid-
ljivom rukom odrinuta, odstupi s užasnim
klikom, i nož joj iz ruke padne.)

Ti čarobno nosiš sobom bilje -
Tvoja grud je mastmi namazana
Iz vilinskog kotla; njoj nudit
Mač ne može - podignuto nado
Od njezina površja odskače.

DIMITAR

Da je ova kano svaka druga
Grud ranjiva, vidjeti ćeš odmah.
Čemu život, kad mrziš na mene?
On je meni tegoban, nesnosan!

(Podigne s tla nož i hoće da se probode.)

TEUTA (pohiti k njemu i zadrži
mu već podignutu desnicu)

Bogova ti! Što si nakanio?

DIMITAR

Tvoju volju izvršit, kraljice!

TEUTA (tresući se)

Baci ukraj strašno to oruđe. -

DIMITAR

Ta ti reče prije trena istom -

TEUTA

U vrućici, u bjesnilu rekoh!

(Zagleda se u nj.)

Ne, ne, lagat ne može to oko.
Zlih imade na tom sv'jetu ljudi:

O, kako sam uslišat ih mogla!
Ti si nevin, ja ne sumnjam o tom.

DIMITAR

Bozi, koji čitaju u srcih,
Znadu, moje kako gori za te.
Pa kako bih ja okaljati mogo
Mojih grudi svetinju, moj uzor?
Neprijatelj sâm bih sebi bio;
Ne, ne, tvoja slava je i moja!
Niti trunka ne trpim na njojzi;
Kano plamen, koj' mi grudi grije,
Tako čista mora biti ona!

Neću kazati, da po koji gusar
Na vodah se naših ne nalazi.
Bez kukolja žito gdje imade
I bez pljeve? Što je još izašlo
Savršena iz čovječjih ruku?
Da sam čovjek, to je moja krivnja.
Tko sv'jet hoće da pravedno sudi,
Ne smije ga po njegovih činih,
No po htjenju suditi njegovome;
To u mene uv'jek dobro b'jaše.
Koj' me tebi drugačije kaže,
O, vjeruj mi, prijatelj je Rima,
I, podmićen zlatom njegovim, hoće
Da te liši najvjernijeg slugu.
Ti ne poznaš te Rimljane jošte -
Među njimi ja boravljah dugo -
Ja im narav, ja im poznati svrhu.
Oni stazom jednakom ne idu;
Svako sredstvo njima je povoljno,
Ako samo vodi, kamo teže.

TEUTA

Tako svak mi o njih pov'jedaše.

DIMITAR

Nikad nije lice im bez krinke.
Narod, komu razbojstvo je temelj,
Na progonstvo, na nepravdu viče
I žesti se za sigurnost sv'jeta.

To je samo koprena, pod kojom
Oni kriju svoju narav vučju.
Nisu l' oce njihova koljena
Prsi divlje vučice dojile?
Sved rastuća naša moć im pači:
I kor'jenje presjeći joj žele.

TEUTA

Neka samo pokušaju sreću!

DIMITAR

Bez mjere je oholost njihova.
Osim sebe nikoga ne štiju,
Sve ostalo preziru, zameću.
Vidjeti ćeš nesnosne hvastavce,
Kako tamjan sami sebi kade,
Inih puka veličanstvo gaze
I za roblje smatraju im kralje;
Vidjeti ćeš: svaka r'ječ i pogled
Poruga će i podsm'jeh će biti.

TEUTA (ponosna)

Pred pr'jestoljem mojim će oni
Prom'jeniti slične običaje.

DIMITAR

O, da gnjev ti taj ukloniti mogu!
Veličanstvo moje gospe što je
Pred očima tih bezobraznika?
Najprostija sluškinja u Rimu,
O, vjeruj mi, veće im je c'jene!

(Kao da se raspalio.)

Nu na tvome ja da sjedim mjestu,
Bežnost bi platili mi svoju!
Tko nogama moja prava gazi,
Čemu prava njegov'a ja da štedim?

TEUTA

O, ne boj se, Teuta si ne da
Okaljati jasnost svog pr'jestolja.

DIMITAR

Rat je bolji od sramotna mira;
A nam rata bojati se nije.
Ne kažu li u raskošnom Rimu,
Da pogledi ubijaju naši?
Što će stoprv radit naše str'jele?
Trebalo da se s nami upoznaju.
Pak će drhtat od našeg junaštva.

TEUTA

Uprav zboriš ko iz moje duše;
A ja sam te, o bogovi! mogla
Skrvniljem držat moje slave?
Nagla krvi i lakoumnosti,
Kamo ste me dotjerale skoro?
Postiđena stojim pred tobome.
Čim da zбриšem toliku nepravdu?

DIMITAR

Ne dvoj više o mojoj vjernosti;
Ja ne tražim drugo, to je dosta.

DVORANIN (uniđe)

Sv'jetla kruno, poslanici Rima
I skupljeno već te čeka v'jeće.

TEUTA

Nek tjelesna napr'jed stupi straža
S jasnim društvom dvoranika mojih;
A ja ću se ukazati odmah.

DVORANIN

Gotova je pratnja već da pođe.

TEUTA

Na polazak daj znamenje dakle.

(Dvoranin otiđe.)

DIMITAR (za se)

Dospio je udesni trenutak!

(Izvana se čuje znak trupalja.)

TEUTA

Tvoju ruku pruži mi, viteže,
U dvoranu ti ćeš me pratiti:
To je malen znak moj pokajanja
I odgovor tvojim protivnikom.
Nek ih mori srdžba, prikor, zavist;
I više su zaslužili oni.

DIMITAR

(pruži joj desnicu)

Za smrtnika to je odviš sreće!

(Otiđu zajedno. Prizor se promijeni.)

PRIZOR JEDANAESTI.

Kraljevska dvorana veličajno urešena. Na desnoj strani stoji kraljičino prijestolje, uz koje se vijećnici postaviše. Na lijevoj rimski poslanici sa svojom pratnjom. Za njimi, kao što i na drugoj strani za vijećnici, na stolicah amfiteatralno podignutih vidi se mnoštvo puka, koji se sveudilj jošte kupi. Dno kazališta prikazuje otvoren doksat s izgledom na jezero Skadarsko, na kojem se mnogi brodovi nalaze, a među njimi rimska galija. Ona se poznaje po svojoj veličini i pozlaćenom orlu, koji se na kljunu lađe nalazi.

KORUNKANCI KAJO I LUCIJO, ILIRSKI SAVJETNICI, PUK ILIRSKI,
PRATNJA KORUNKANACA.

LUCIO (nestrpljivo)

Da Teuta čeka nas, mnijasmo;
Da ih sluge isprimaju, tomu
Nisu vični poslanici Rima.

STARI SAVJETNIK

Vaše r'ječi vr'jeđaju žestoko;
Nu vas štiti gostoljublje sveto.

KAJO

Ili bolje strah od rimskog orla.

STARI SAVJETNIK

Naše grudi straha ne poznadu.

**VIŠE GLASOVA IZ
VIJEĆNIČKOGA ZBORA**

(razjareno)

Nečuvena je to bezobraznost!

STARI SAVJETNIK

Tiho, braćo: r'ječi nisu mači.

(Rimljanom:)

Vi se pako malko ustrpите,
Odmah će se ukazat kraljica,
Da sasluša, što su želje vaše.
Ali ja vas svjetujem, taj jezik
Da pred njenim prom'jenite licem;
Priviklo joj uho nije njemu.

KAJO

Morat će se priviknuti dakle.

LUCIO

Njojzi se je, ne nam prilagodit.

(Nemir među savjetnici.)

STARI SAVJETNIK

Vi drzovit jezik govorite.

KAJO

Samo taj se Rimljaninom pristoji.

STARI SAVJETNIK

Naša gospa trpjeti ga neće.

LUCIO

Ako može, nek nam ga zabrani.

STARI SAVJETNIK

Kada nado uz kremen se bije,
Iskre skaču, iz iskara vatra.

KAJO

Mi ćemo ga prije razlupati,
Neg' mu plamen iz živca zabukti.

DRUGI SAVJETNIK

Ohol narod.

TREĆI SAVJETNIK

Nenosno koljeno.

JEDAN DVORANIN (stupi
unutra)

S puta! s puta! kraljica dolazi!

PRIZOR DVANAESTI.

KRALJICA, DIMITAR, TJELESNA KRALJIČINA STRAŽA, KRALJIČINA PRATNJA I
PRVAŠNJI.

Tjelesna straža. Za njom dvoranici, gospođe i djeca, koja na jastucih nose kraljevske znakove. Najposlije kraljica praćena od Dimitra Hvaranina. Sve u najvećem sjaju. Kraljica stupa na prijestol. Dimitar stane prvi iza nju. Straža se udno pozorišta postavi. Dvoranici, dvoranke, gospođe i djeca stave se oko prijestola.

NAROD

Neka živi kraljica Teuta!

LUCIO (isto tako)

Svojim sjajem zabunit nas misli.

KAJO (Luciju podsmiješno)

O pogledaj bezumnicu onu;
Gle, kako se koči i razmeće!

DIMITAR (tiho kraljici dražeći
ju)

Ne vidiš li, kako ti se smiju?
Poruga mu iz očiju s'jeva.

TEUTA (razjarena, potihom
Dimitru)

Ta oholost podn'jet se ne da!

PRVI SAVJETNIK

Sv'jetla kruno, Rima poslanici
Na podnožju tvog pr'jestola stoje.

TEUTA

Inostranci, što je vaša želja?

KAJO

Starješinstvo i narod Rimljana
Poslaše nas k tebi, o Teuto,
Da daš račun o vladanju tvome.

TEUTA

Samo višnji mogu to tražiti,
Jer njih samo poznajem nada mnom;
Nakoliko pako znano mi je,
I vaš Rim se na zemlji nalazi.

LUCIO

Ako nisu bogovi Rimljani,
To su oni ljudi, koji znaju
Kaznit svaku uvr'jedu i zlobu.
Zato, ako nećeš svekolike
Tvoje gledat gradove u prahu,
Odmah da nam sve brodove tvoje
Ne časeći izručiš u ruke;
To sigurnost ište trgovine.
(Nemir u skupštini.)

KRALJICA

Drzovito zboriš!

LUCIO

A ti tvoriš,
Kada tjeraš morsko razbojništvo.

KRALJICA (u najvećem
gnjevu)

Da taj kleti jezik dalje slušam?

(Začas, umirivši se.)

Kad na pr'jestol ove zemlje stupih,
Od pohlepe za vojničkom slavom
Vas sv'jet pozvah na junački mejdan.
Tad ničijih ne štedjeh brodova;
To u ratu običaj je opći,
Ali kada, posl'je boja ljuta,
Po svoj mojoj državi objavih,
Da, ko prije boj, sad mir sa sv'jetom
Mnim zametnut i držati vazda,
Tad zabranih sve napastovanje
Tuđih vlasti na moru i kopnu
I smrt metnuh na zločinstvo, s koga
Mene b'jedit vi se ne stidite;
To vas puk moj, to i vas sv'jet znade.
I iznova ja ću proglasiti
Zapov'jedi po kraljevstvu svome,
(Čut za pravdu, a ne vaša pr'jetnja
Povodi me na postupak ovaj)
Da se oštro na to pazit ima,
Da se rimskih građana brodovom
Ubuduće nasilje ne čini;
Nu prepr'ječit nikako ne mogu,
U potaji da nitko na moru
Bez mog znanja dobitka ne traži.
Odgovarat za potajne krivnje,
Nije kralja ilirskih običaj.

KAJO

A najljepši običaj je rimski:
Samovolju o č i t o kazniti,
Ma se zbilja baš i u potaji,
I braniti pravo uvr'jeđenih;

A ako se višnjim tako sviđi,
I ilirsku kraljicu Teutu
Skoro ćemo prisiliti, svoje
Da popravi kraljske običaje.

TEUTA

Ti uvrede zgrćeš na uvrede.
Samo hoćeš, da mi raniš srce,
Zato govor moj tumačiš krivo.

KAJO

O mi znamo, s kim tratimo r'ječi;
Štitila si uvjek te užase
I bodrila na to tvoje ljudstvo.
I taj biser i drago kamenje,
Koje sada na tebi se sjaje,
I to sve je ugrabljeno dobro.

LUCIO

Zato drhći, kleta razbojnice!
Jurve vidim, kako te liktori
Verigami opršenu vuku
Pred ledene Kapitola suce,
Da dobiješ zasluženu kaznu!

(Otiđu ponosno sa svojom pratnjom. Sva se skupština zapanji.)

TEUTA (ustane u najvećoj ja-
rosti. Hoće da govori - glas ju iz-
daje. Pruži desnicu prama onoj
strani, kuda Rimljani iziđoše.
Najposlije strašnim naporom is-
prekidano izviče)

Ha, za nji-ma, gla-ve im s ra-me-na!

(Iznemogne i padne na prijestol. Gospođe
priteku k njoj. Narod stane rogoboriti.)

NJEKOJI (izvuku mače i polete
za Rimljani - vičući)

Smrt Rimljanom! Osveta! Osveta!

STARI SAVJETNIK

Stante, braćo!

(Padne na koljeno pred kraljicom.)

Poreci zapov'jed!

Poslanika svete su osobe!

DIMITAR (stupi naprijed)

Nije l' sveto i lice kraljice?
Pa jesu li štedjeli ga oni?
Tko ih brani, svak je izdajica,
S njimi jednak nek mu udes bude.
K djelu, braćo, sveta je osveta!
Neka teče krv bezobraznika!
Na galiju, koja k nam ih don'je!
Dolje s orlom! Nek ju plam proždere!
Što je rimsko, na komade s njime!

(Izvadi mač.)

Vuc'te mače, palite mašale,
Puš'te trublje, udarajte bubnje!
Na oružje! Braćo, na oružje!

(Sa svih strana ječe trublje, bubnji udaraju;
razjaren puk amo tamo trči vičući, goruće se
ukažu zublje; lađe se put rimske galije kreću,
- bitka nastaje s Rimljani, koji se na galiji
nalaze; za kratko vrijeme popne se puk na
nju, rimskog orla skrši i baci u more kličući;
zatim upali galiju, koja buktećim plamenom
gori. Za sve to vrijeme ori se užasna vika:)
Smrt Rimljanom! Osveta! Osveta!

(Zastor padne.)

ČIN ČETVRTI.

Udnu pozorišta prikazana je poodaljena tvrđa Nutrija, kojoj na zidovih vide se rimski bojni znaci. Čuju se iz daljine bojne trublje, vika vojnika, štropot oružja.

PRIZOR PRVI.

Za neki čas ukaže se na pozornici, gdje se jedna česvina i klupa od busena nalazi, Srdovlad ranjen u glavu, koja mu je zavojem zavezana. Dva vojnika ga podupiru.

SRDOVLAD I DVA VOJNIKA

PRVI VOJNIK

Sjedi, vođo, pod ovu česvinu;
Rimske str'jele amo ne dopiru.

Još imamo zemalj', još junaka;
Rim naudit još ne može nama.

DRUGI VOJNIK

Kako ti je, dobri Srdovlade?
Jošte možeš preboljeti ranu.

SRDOVLAD

Ja se Rima malo bojim, družu;
N e s l o g a j e , što me plaši jedna
Nije tuđa, nego naša ruka,
Koja nama u utrobi bjesni;
Nije slava i sloboda roda,
Nego blago, raskoš, za čim hlepe
Vr'jednih djeda nevr'jedni unuci.
Tuđin dođe, da požanje ono,
Što odavna kod nas već posija.
Robovi smo postali mu veće,
Među nami otkad se udomi
Tuđa raskoš, poharan običaj.
Što je t'jelo, gdje ne ima duha?
Duh je tuđi! Nema nam spasenja!
Dobro došla zato, slatka rano!

SRDOVLAD

Ti si junak, pak mi život želiš
Bez slobode?

PRVI VOJNIK

(Posade Srdovlada pod česvinu.)

Još propala nije.
Tvrđa ona nije sve kraljevstvo;

(Udari se po četu.)

Gori! gori! Što okl'jevaš, smrti?

PRVI VOJNIK

Ne može li posjeć srp korova
I iz žita kukolj se istr'jebit?

SRDOVLAD

Gdje najbolji postade najgorim,
Tu ničemu nadati se nije!
Je l' boljega domoroca, borca
Igdje širom ilirskih krajeva
Od Dimitra Hvaranina bilo?
A nije li on Korciru izdo?
Bi li pala i ova tvrđava,
Da nij' njega? On je kumir vojske,
Vojniku je r'ječ njegova sveta;
On poruči: otvorite tvrđu,
I jadni ju otvoriše mahom.
Uzalud bi srtali Rimljani
Na njezine nedobitne zide.
Stup kraljevstva, ponos naše vojske
S njimi radi, da zavičaj skrši.
Pak da nije sve već izgubljeno?

PRVI VOJNIK

Dok Srdovlad nama jošte živi,
Još ne zađe zemlji ovoj sunce;
Sveđer bdije nad njezinom srećom
Tvoje bistro sokolovo oko.
Kad se sinoć po noćnome mraku
Na izdajstvom otvorena vrata
Ubojice uvukoše rimski,
Ti ih spazi prvi i poviknu:
"Izdani smo! Na noge, junaci!
Mač u ruke! Ako izbaviti
Ne možemo od Rimljana tvrđe,
To gledajmo, čast da izbavimo!"

SRDOVLAD

Tko posluhnu r'ječi poklič?
Šaka jedva sugrađana mojih;
Svi ostali ne hajahu za me,
No gledahu nesmiljena srca,
Kako braću tuđinci im kolju. -
Što mogaše naša četa mala?
Iz tvrđave mačem u desnici
Probismo se, kako ljudem liči;
Naša smjelost dušmane zabuni,
No još zora svitati ne poče,
Već nas rimske sustigoše čete
I dažd str'jela oboriše na nas.
Strašan nasta boj; ja ranjen padoh;
Istina je, čast smo izbavili,
Ali teško izvan nas trojice
Da je itko živ od naših osto.

PRVI VOJNIK

Kad te rana svali, vjerna četa
Ko zidina preda te se stavi
I Rimljane odbijaše koplji;
A nas dva te izn'jesmo iz bitke:
"Vođu samo da otmemo smrti,
A mi drugi za nj da poginemo!"
To klicaše tvoja vjerna četa.
To i svrši. Svi su slavno pali,
No i vođa izbavljen je dragi.

SRDOVLAD

O, zašto me ostavili niste
Na bojištu s mojimi junaci!
Taj mi život dar nikakav nije!

PRVI VOJNIK

Tvoj je život sva još naša nada.
Što je Dmitter u primorskih krajih,
Srdovlad je to na Velebitu:
Obožavan ljubimac naroda.
Sve, što nosi mač uz čilo bedro,
Skupit će se na tvoj poziv bojni.

Da nam nebo tebe tek uzdrži,
I kraljica tek do onog časa
Da ne padne Rimljanom u ruke,
Dok ti s vojskom s Velebita sađeš -
Pak je naša izbavljena zemlja!

SRDOVLAD

Kobnih slutnja puno mi je srce.

(Začas uzdrhtav.)

Kako c'jepa, kako gori rana -
Ježi mi se - grud mi nešto steže -
Kakva vatra - pući će mi žile -
Suh je jezik - vode - vode - vode!

DRUGI VOJNIK

Odmah, odmah, vojevodo mili!

(Otrči.)

PRVI VOJNIK

Suspreć' moraš svoga srca ćuti!
Odmor, pokoj, potreban je tebi.
O, zato se štedi, gospodaru,
To si dužan domovini svojoj.

DRUGI VOJNIK (dotrči s
vodom u kacigi)

Evo vode -

(Poda mu je - on pohlepno pije.)

SRDOVLAD

Hvala, vjerni družo -
Tvoj napitak čisto me okr'jepi.

PRVI VOJNIK

Dobri bozi ostavit nas neće.
Naša zemlja tako ne sagr'ješi,
Da joj otmu tolika viteza.

(Čuje se zvuk trubalja.)

SRDOVLAD (trgne se)

To su rimske trublje!

PRVI VOJNIK (popne se na
brežuljak i gleda na onu stranu,
od koje zvuk dopire)

Rimski časnik
Dolom spješi, s pratnjom oružanom -
Svim su koplja k zemlji obrnuta -
A pred njima st'jeg se vije b'jeli -
Mironosne valjda javlja v'jesti -
Za njim puk se sve, to više kupi -
Od radosti skače -

SRDOVLAD

Roblje! roblje!

PRVI VOJNIK

Sad se kreće sva povorka amo...

(Čuje se izbliza klicanje.)

Čuj, kako se ori klik veselja!
Samo malo, pa će biti ovdje.

(Side sa brežuljka.)

Ustaj, ustaj da se uklonimo!

SRDOVLAD (s dostojanstvom)

Ne, ni pedlja s ovog mjesta neću!
I ja želim čuti, zašto kliču!

PRIZOR DRUGI.

RIMSKI LEGAT s hartijom u ruci, praćen malom četom vojnika, pred kojom se bijeli stijeg vije.
PUK OBOJEG SPOLA, za njim vrveći, i PRVAŠNJI.

PUK

Rim živo! živio Hvaranin!

LEGAT (pošto trubljač zatrubi
njekoliko puta - a puka se još
prikupi sa svih strana)

Poslušajte, hrabri Iliri,
Što vam Rim po meni javlja.

**NJEKOLIKO GLASOVA
IZMEĐU PUKA**

Čujmo!

LEGAT (čita sa pergamene
jakim glasom)

Posthum Albin i Centimal Fulvij,
Punovlasni starješine rimski,
Koje posla u ove krajeve
Starješinstvo i narod Rimljana,
Šalju pozdrav ilirskomuku puku.
Želeć sreću i susjeda svojih,
I braneći svoje veličanstvo,
I narodâ oskvrnuta prava,
Prisiljen se nađe narod rimski
Vojsku poslat u ilirske kraje,
Da s pr'jestola obori Teutu,
Koja, gazeć čovječanska prava,
Poslanike rimske posjeć dade,
A šticaše razbojnice morske

I nevr'jedno svoj vladaše narod.
Bozi, koji sveder pravdu brane,
Našem bjehu prijazni oružju;
Odmah mu se podloži Korcira
I Nutrija i gradovi drugi.
Gdje v'jećnici okrutnice zlobni
Svi su jur od mača rimskog pali;
Nu ona se još po brdih krije,
Ostavljena i od puka svoga,
Koga ona sramotom oprtši.
Mi ju krune lišavamo zato,
Koji sada stavljamo na glavu,
Polag želje c'jeloga naroda,
Njegovome najvjernijem sinu,
Div-junaku, Hvaraninu Dmitru.

PUK (ushićeno)

Rim živo! živio Hvaranin!

SRDOVLAD (koji se kroz narod
protisnuo, u najvećoj jarosti)

Usaho vam, bezumnici, jezik!

LEGAT

Kakva smjelost! Tko je taj besramnik?

SRDOVLAD

Čovjek, koji nije sl'jep ko oni,
No će mrenu njim s očiju skinut.
Čujte mene, prevareni ljudi:
To je zlotvor, kog obožavate,
Izdajica, ubojica majke!
On ovamo prekomorce pozva,
On Korciru za novce prodade,
U Nutriji krv v'ječnikom proli,
Da silnički vami vladat može.
Proklet bio Dimitar Hvaranin!

NJEKI GLASOVI IZ PUKA

To su laži.

DRUGI GLASOVI IZ PUKA

Klevete su drske.

JOŠTE DRUGI

Kleti jezik!

DRUGI OPET

Iščupat ga treba!

SVI (nasrnu na njega)

Ubijmo ga!

(Obadva Srdovladova vojnika povuku mače.)

PRVI VOJNIK

Strepite, robovi!

DRUGI VOJNIK

Štujte hrabrost, štujte ranjenika.

PRVI VOJNIK

Koj' je ranjen branec' vam slobodu.

GLAS IZ PUKA

On uvr'jedi veličanstvo kralja!

GLASOVI (izvana podaleko)

Neka živi kralj Hvaranin Dimitar!

LEGAT

Čujte li klicanje naroda?
Iz Korcire novi vladar prispje,
Da iz ruku rimskoga v'ječnika
Primi vladu nad ilirskim pukom.

JEDAN IZMEĐ PUKA

Kraljevski se st'jeg već eno vije;
Kralju ćemo tog zlotvora predat.
Nek mu sudi onaj, kog uvr'jedi.
Nije l' tako, braćo?

NJEKI

Tako valja!

DRUGI IZ PUKA

Vežite mu ruke!

SVI

Vežimo ga!

(Nasrnu na Srdovlada.)

PRVI VOJNIK (mačem odbijajući nasrtaj)

Jao onom, koji ga se takne!

DRUGI VOJNIK (isto čineći)

Natrag, komu lubanja je draga!

PRIZOR TREĆI.

DIMITAR HVARANIN, u kraljevskoj odjeći, s krunom na glavi, praćen od mnogobrojna sjajna društva i množine puka, koji viče: "Neka živi kralj Hvaranin Dimitar", i PRVAŠNJI.

KRALJEVSKI DVORANIK
(stupi među boreće se)

Mi međ vami - kralj se približava!
Što mutite ovaj jasni blagdan?

(Svi se tronu i prestanu biti.)

JEDAN IZ PUKA

Sv'jetli kralju!

DIMITAR

Zašto se bunite?

JEDAN IZ PUKA

Gospodaru, mi se ne bunimo;
Nu htjeli smo u verige speti
Izdajicu i zlotvora jednog.

DIMITAR

Zlotvor - gdje je?

SRDOVLAD (koji je dosad na strani stajao, stupi pred Dimitra)

DIMITAR (začudi se)

Srdovlad?

JEDAN IZ PUKA

To je onaj, koj obruži tebe,
Našeg milog opjevanog kralja!

SRDOVLAD

Teuta je kralj jedini nama;
Tko grimizom osim nje se resi
U toj zemlji, dokle ona živi,
Buntovnik je, zlotvor, izdajica!

NJEKOJI IZ PUKA

Kakva smjelost!

DRUGI

Ubijte ga!

(Hoće da nasrnu na Srdovlada, koji ih mirno gleda s prezirom.)

DIMITAR (stupi među puk i Srdovlada)

Stan'te!

(Svi uzmaknu rogoboreći.)

Štedite ga; on je izvan sebe.
Rana, koju na svom čelu nosi,
Valjda ga je krenula iz sv'jesti.

SRDOVLAD

O, istinu da govoriš, Dmitre!
U dobri čas, da bez sv'jesti jesam,
Da ne ćutim sramotu mog roda!
Nu ta rana jošte je preplitka...
Zašto dublje usjekao nisi,
Dušmanine, kad mi ranu zada?
Nu buzdovan tvoj što ne učini,
Nek učini ova sad pesnica.

(Udari se u čelo.)

DIMITAR (uhvati ga za desnicu)

Prijatelju!...

SRDOVLAD

To je glas mog Dmitra!
Prijatelji, da, to mi smo bili...
Tvoja smjelost, visok l'jet tvog duha
Ushitiše moje bojno srce.
Ti si bio moj jedini uzor,
Neporaziv kamen ti si bio,
Na kom zidah sreću moga roda!
Svaki korak tvoj diveć s sl'jeđah,
Drhtah, lebdah nad tvojim životom!
Ja stariji, oprezniji bijah,
Ti smjeliji; tvoja mlada plahost
Trebovaše štita; ja odlučih
Moja prsa da ti štitom budu.
Još ni r'ječi s tobom ne prozborih
I već proljih mnogo krvce za te.
Kad napokon pred Midjonskim zidi
Blizu smrti, opkoljen odasvud
Od etolskih zamahnutih mača,
Ti opazi pokraj sebe borca,
Koj', vas ranjen, smrti iz nokata
Svojom krvlju život ti odrva.
Onaj borac ja sam bio, Dmitre;
Ti zagrlji neznanika mene:
Tako začu naše prijateljstvo.
Sad je vrijeme, da mi dug povратиš.
Plašt taj skini s junačkih ramena;
Okaljan je krvlju od slobode,
Kuju tvoja strast nesrećna proli;
I past ću ti s ushićenim srcem
Oko vrata, ko ti meni onda,
Kad moj život ja za tvoj uloži.

DIMITAR

Umiri se... naprezanje takvo
U pogibelj može te uvalit.
Iz rane ti krv sve više teče...
Lice ti je prob'lijedilo jurve...
Koljena ti drhću... prsi hrope...

(Srdovlad iznemogao naslanja se na ramena svojih pratilaca.)

Iznemažeš, kloneš, prijatelju!
Osv'jesti se i k ljekaru pođi,
Da ti ranu, kako valja, sveže.

SRDOVLAD

Ne, ne prije - dok taj plašt ne baciš.

DIMITAR (ponješto razljućen)

Ne mahnitaj. (Pođe.)

SRDOVLAD (baciv se na
koljena prepriječi mu put)

Nut pred tobom klečim;
Ja pred nikim još klečao nisam.
Uslišaj me, tako ti bogova
I pepela tvojih roditelja!
Ah, tako ti života tvojega,
Koj' ti spasih, i bratinstva našeg.
Uslišaj me i taj grimiz baci...

(Obuhvati mu koljena.)

DIMITAR

Ti si bolan - ne znaš, što zaht'jevaš...
Mahni me se i štedi si zdravlje...

SRDOVLAD (podigne se)

Ne trebam ga - robom biti neću.

(Odveže s čela zavoj.)

Teci krvi - i kap svaka tvoja
Izdajici nek bude pro-klet-stvo...

(Posrne i padne na tla.)

DIMITAR

Jao, pomoz'te -

JEDAN VOJNIK (koji uz
Srdovlada klekne)

Tu pomoći nema;
Hrabro srce to ne bije više.

DIMITAR (na Srdovlada
gledajuć utre suze, pak brzo se
okrenuv odlazi)

Sahran'te ga ko prvog junaka!

(Vojnici dignu tijelo Srdovladovo i odnesu
ga; puk žamori začuđen)

NJEKI IZ PUKA

Nečuveno!

DRUGI

Kakva veledušnost!

TREĆI

Hrabrost c'jeni i u protivniku.
Divan čovjek!

POMIJEŠANI GLASOVI

Živio Hvaranin!

(S velikom vikom otiđu za Dimitrom
Hvaraninom.)

PRIZOR ČETVRTI.

Šator rimskog vođe.

CENTIMAL i KNEJO.

CENTIMAL

Je li sve već za odlazak spremno?

KNEJO

Pod oružjem već vojnici stoje
I radost im iz očiju s'jeva,
Što će skoro Rima blago nebo
Opet vidjet, za kojim čežnjahu.
Ali maglu vidim na tvom čelu,
Koje skoro lovor će naresit.
Slavno Rim će svog viteza primit,
Koj' nad divljim ilirskim je pukom
Dobit tako korisnu održo.

CENTIMAL

Ne zbori mi o dobiti mojoj...
Obl'jeva me rumen stida za nju.
Nadvlada li mač naš ovu zemlju?

KNEJO

Čemu sumnjaš? - Ona ja sad naša. -
Nije l' nama DMITAR zakleo se,
Da će Rimu danak pošiljati,
Primit rimsku posadu u grade
I sve bojne ilirske brodove
Do dva samo razoružat odmah?

CENTIMAL

Dosta o tom. Rimskoga imena
Nedostojan takov boj je, sc'jenim;
Tako djedi nam ne vojevahu.

Kr'jepost, to je temelj od država;
Propale su, kad se on uzdrma.
Neka dadu milostivi bozi,
Da nam zemlja, koju po izdajstvu
Prisvojismo, blagoslov donese;
Nu zlo sjeme i plod zao nosi. -
Iliri su pod naš jaram pali,
Jer neznanstvo oči im zaveza,
Jerbo himbe ne poznadu sv'jeta;
Al' oni će spoznat svoju c'jenu,
Spoznat varke, spoznat rimsku slabost.
Spavajući lav je narod ovaj;
U bitkah ga je upoznah dobro...
Kad se prene - jao, Rime, tebi!

(Čuje se vika izvana.)

Nu kakva se ovo čuje vika?

KNEJO (pogleda napolje)

Novi kralj se, praćen od gospode
Iz svog puka, amo približava.
Malo prije sa Korcire prispje,
Da iz tvoje primi vladu ruke...

CENTIMAL

Jao! Što ga još i vidjet moram,
Tog zlotvora, koj' svoj rod izdade!
Al' što rekoh... Triput još je gori
Taj, izdajstvom koj' se koristi,
Nego onaj, koj' izdajstvo kuje.
Rime! Rime! duboko si pao!

PRIZOR PETI.

DIMITAR HVARANIN sa svojom pratnjom i narodom, koji kliče, i PRVAŠNJI.

DIMITAR

Centimale, starješino Rima,
Ti radosni klici puka moga...
Veli mužu! Tvoje to je djelo...
Tebi hvala...

CENTIMAL (presiječe mu riječ)

Ja odlazim sada
I svu sreću ovoga naroda
U desnicu mećem tvoju, Dmitre!
Može biti, još će trebat boja,
Jer Teuta još po brdih bludi -
Na b'jegu je k Risnu.

DIMITAR

K tvrdom Risnu?

CENTIMAL

Samo on joj jošte vjeran osta;
Nu stići ju lako možeš prije,
Neg' do svoga utočišta dođe,
Ako samo korake pospješiš.
Moji ljudi oštro progonjahu
Bjegunicu, ali izmače im
U vrletna kamenita brda,
Nedostižna inostranoj nozi.
Tebi, Dmitre, izručujem vladu.
S c'jelom vojskom kući ja se vraćam;
Samo Posthum uz ilirske žale
S četrdeset čuvat će brodova,
Da i rimski oro štovan bude,
A i sjajnost tvoje sv'jetle krune.
Koja stoji pod njegovi krili,
Ne potamni. To je volja Rima.

Knejo s malo rimskih još drugova
Ostati će uz koljeno tebi,
Da ti svjetom i iskustvom služi
I na rimski bolji način boja
Tvoju vojsku upravlja i vježba.
U ostalom ti si vladar zemlje,
I dok vjeran svojoj r'ječi budeš,
Štitit će te sila grada Rima;
Opasna će ona tebi biti
Onda samo - ako zaboraviš
Tvoje r'ječi i zakletve tvoje;
Rim nepravdu i nevjeru kazni.
Nu ne mislim, u jednom čovjeku,
Kog toliko narod njegov ljubi,
Da se vara puk i starješinstvo
Vječnog grada. Znam, otac ćeš biti
Svomu puku, a prijatelj Rimu.
Mirnim srcem zato vas ostavljam.

DIMITAR

To i možeš - sretno putovao!

CENTIMAL (Kneju)

Zapovjedi, da zaore trublje.

(Knejo otiđe. Za kratko vrijeme čuju se trublje i vojnički stupaji. Zastor se otvori, i vojnici se vide, kako prolaze.)

Ostaj s Bogom, narode ilirski. (Pođe.)

PUK

Rim živio! živio Centimal.

(Dimitar i svi ostali prate ga; uz opće klicanje i vojničku trubnavu promijeni se pozorište.)

PRIZOR ŠESTI.

Izba brđanske kuće. Pokućstvo pokazuje, da su stanovnici imućni i čestiti ljudi. U jednom je kutu ognjište, na kojem djeca mijehom oganj uspiruju.

MILAN, MIRKO, CVJETKO, zatim njihov djed RADOVAN, ban njegdašnji, odjeven ko i njegova unučad po seljanski.

MILAN

Daj još malko...

Ala ti je to nestašno! Bolan,
Što ne vidiš? - malo ne izgorje!

MIRKO (odloživ mijeh)

Već počima gorjet.
Kako praska!

CVJETKO

M'jeh ovamo, i ja hocu pirit.

MILAN

Djed će se veselit.

MIRKO

Nije za te...

MIRKO

Mi smo ipak već na pomoć kući!

MILAN

Ti bi se opeko.

CVJETKO (lati se mijeha)

Te još kako!

CVJETKO (uz plač i lupajuć nogama)

Al' ja hoću... hoću m'jeha, m'jeha!

MILAN

Ali, Cvjetko, bježi!

RADOVAN (iz izbe sa strane dolazeći)

Kakova vas stade krika, vika?

(Skoči, trgne mu mijeh iz ruke i odvuče ga.)

CVJETKO

Ja cu m'jeha - - ja hocu da pirim.

MILAN

Slušat ćemo.

MILAN

Malo nije u ognjište pao.
Odrinuh ga u kraj; zato plače.

RADOVAN

Ali sad u postelj; već se smrklo.

RADOVAN (primi Cvjetka na ruke)

Hodi, Cvjetko - - umiri se, zlato.

MIRKO

Sad već spavat?

(Cvjetko zamukne, djed ga poljubi i gladi.)

Jesi l' opet dobar?

MILAN

Ne, ne, babo, dragi.
Oca s lova daj da dočekamo.
On je kazo na odlasku svojem,
Da se hoće u Risan svrnuti
I ponješto svakom od nas kupit.

CVJETKO

Jesam, djedo...

CVJETKO

Meni l'jepa drvena konjica.

RADOVAN

A vi drugi... To ni za vas nije.
Tko vam reče, da ložite vatru?

MIRKO

Meni sablju.

MILAN

Ponješto je ohladnjela izba,
Pa mislismo, djeda zepst bi moglo.

MILAN

Meni štit i koplje.

RADOVAN

Dobra djeco! (Poljubi ih.)
Dobro ste mislili;
Nu da više ne radite toga.
S vatrom nije šale!

RADOVAN

Ta ni sutra to vam uteć' neće.

MILAN

Daj dozvoli, ćaćka da dočekamo.
A ti ćeš nam dotle kakvu staru
Kazivati pov'jest.

Dimitrija Demeter: Teuta

MIRKO

Da, da, babo.
Onu, znaš, o zmaju.

RADOVAN

Nije tomu vrijeme -

CVJETKO

Pak o vili.

MILAN i MIRKO (iz svega
grla, penjući se na njega)

Pripov'jedaj!

MILAN

Počni, djedo!

CVJETKO (više)

Pripov'jetku hocu!

PRIZOR SEDMI.

Dok vika traje, iziđe Cvijeta iz izbe sa strane.

CVIJETA i PRVAŠNJI.

CVIJETA

Smirite se, sestrica vam spava!

CVIJETA (s prijaznim
posmijehom gledajući djecu)

Vi laskavci!

CVJETKO (uz plač)

Babo nece da nam pripov'jeda.

SVA TRI (grle ju i oblijeću)

Molimo! Molimo!

(Pritisne se k majci; u isti čas dotrče k njoj
Milan i Mirko.)

RADOVAN (radosno ih
gledajući)

MILAN

Daj zamoli i ti milog djeda,
Da nam koju pripov'jetku kaže,
Pa mi ćemo tako mirni biti,
Da ćeš muhu čuti kako leti.

Cvjetajuća ruža sa pupoljci!
Ah, koliko slatke sreće kaže
Taj blaženi, premileni pogled!

(Čuje se izvana lajanje pasa.)

Dimitrija Demeter: Teuta

CVIJETA (trgne se)

Čujete li? to je glas hrtova.
Otac vam se s lova kući vraća.

SVI (veselo)

Ćaćko ide, mili ćaćko ide.

CVIJETA (djeci u radosnoj sreći)

Hajde; djeco, otrčite k slugi,
Kažite mu, nek otvori vrata;
A večeru ja ću prigledati.

(Cvijeta i djeca brzo odu.)

PRIZOR OSMI.

RADOVAN i MILIVOJE izvana.

RADOVAN (sam)

Vječni bozi, kako da vam hvalim?
Kakvu blagu dali ste mi starost!
Može l' veće sreće bit na sv'jetu,
Nego vidjet svoje d'jete sretno,
Tako sretno, ko što mi je kćerca?
Otkad pade vojnu oko vrata,
Ne vidjeh joj maglice na čelu.
Blažen budi čas, kad blagoslovih
Ovu ljubav, ovaj savez nježni!
Blažen čas, kad iz nemira gradskog
U tišinu upravismo stope!
Tko se više od naravi d'jeli,
Taj se d'jeli od blaženstva, sreće;
U kolibi zadovoljstvo stoji,
A nipošto sred mramornih stupa,
Jadovite gdje se Srde gn'jezde.

MILIVOJEV GLAS (izvana)

Lavko, dobro da zatvoriš vrata,
Pa priveži hrtove o lance!

DJEČINSKI GLASOVI

Ćaćko, ćaćko...

MILIVOJEV GLAS

Mila moja djeco!

RADOVAN

(u izbi)

Kakove li radosti na sv'jetu!

CVIJETIN GLAS

O supruže!

MILIVOJEV GLAS

O ljubezna ženo! -

RADOVAN (ustane sa stolice i
pođe k vratima)

O moj sinko!

PRIZOR DEVETI.

MILIVOJE, CVIJETA s djecom i PRVAŠNJI.

Vrata se otvore i uniđe Milivoje, jednom rukom ogrliv ženu, a za drugu ga djeca trzaju.

DJECA (vičući)

Ćaćko, mili ćaćko!

CVJETKO

Gdje je konjic, kog si mi obeco?

RADOVAN

Dobro došo...

MILIVOJE

Gleđi ti tepčad! kako svoje ištu!
A jeste li vas dan dobri bili?
Jeste l' majku, djeda poslušali?

MILIVOJE

Zdravo, slatko oče!

MILAN

Ko jaganjci...

CVIJETA

Ti si danas dugo izostao;
Malo što se uplašila nisam...

MIRKO

Nije l' tako majko?

MILIVOJE

Dušo, danas smrknulo se rano,
A u mraku ne da se hitjeti;
Nu uza me ti si uv'jek bila,
Moje misli kod tebe bijahu!

CVIJETA

Tako, tako.

MILAN

A jesi li na nas mislio?

MILIVOJE

Hajte k Lovri dakle,
U predsoblje... u njega su dari;
Ali da mi sved' bolji budete,
Drukč'je to će posljednji put biti.

MIRKO

Jesi li nam što donio, oče?

DJECA (pljeskajući rukama)

K Lovri, k Lovri, k Lovri!
(Otrče sva trojica.)

PRIZOR DESETI.

PRVAŠNJI bez djece.

CVIJETA

Sad pak sjedni.

(Metne mu u kraj šešir i lovačku torbu.)

RADOVAN

Tu do mene, sinko!

(Milivoj sjedne.)

CVIJETA (sjedne na poniži stolac uz muža i nasloni mu se na koljena upirući u njega oči)

Jesi l' nešto lovine donio?

MILIVOJE

Bogme malo... Rano sam u Risan
Svrnuo se.

RADOVAN

Što je nova ondje?

MILIVOJE

Bojna sreća Dmitrova pomami
Sav sv'jet mlađi; samo starci jošte
Kraljici su odani ostali.
Nije sumnje, ona mora pasti,
Samo da se Hvaranin pojavi.

RADOVAN

Kazna višnje desnice ju stiže.

MILIVOJE

Zlo će u Risnu utočište naći;
Nu teško će i do njega doći,
Gorom vrve Dmitrovi vojnaci,
Bjegunici da uhode trage.

CVIJETA

Kukavica, koliko ju žalim.

MILIVOJE

Njena holost zasluži tu kaznu.

(Djeca dotrče k ocu s igračkama.)

MILAN, MIRKO i CVJETKO

Hvala, ćaćko - (Ljube ga u ruku.)

MILIVOJE

Dobro, dobro, djeco!
Sjedite sad s mirom tuj uza me
I majčicu... dok večera dođe -
A sutra se igrati možete,
Mila djeco - koliko vas volja. -

(Djeca posjedaju uza svoje roditelje, koji na njih milo gledaju - mala stanka - međutim se čuje kucanje na vanjskih vratih.)

MILIVOJE

Dovedi ih amo. (Sluga otiđe.)

CVIJETA

Što to znači? -

CVIJETA

Naša vrata
Svakomu su otvorena gostu.

MILIVOJE

Valjda kakov putnik -

RADOVAN

To su, kćerko, u svakog Ilira.
Najljepša je to baština, koju
Naši djedi nama ostaviše.
Što je čovjek bez bratske potpore?
A! eto ih.

RADOVAN

Krova treba, nezgodno je vrijeme.

SLUGA (stupi u sobu)

Dva putnika žele da uniđu.

PRIZOR JEDANAESTI.

PRVAŠNJI, TEUTA I VUK.

MILIVOJE (čim putnici stupe
na prag)

Zdravo, prihodnici!

MILIVOJE

Što te tjera od nas, inostranko?

VUK

Domaćine, hvala!

CVIJETA

Čudna žena!

TEUTA (spoznavši Milivoja
natrag se vrati)

Vratimo se!

DJECA (stavši pred nju)

Jao, kako je bl'jeda.

MILIVOJE

Roditelji djecom okruženi, -
To, duše mi, pogled nije strašan

TEUTA (okrene se prama njima)

Ne poznate l' ovo lice više?

(Sva skrušena.)

Teuta sam.

**MILIVOJE, CVIJETA i RA-
DOVAN** (tronuti na noge skoče)

Teuta!

(Stanka.)

MILIVOJE (razabrav se)

Kraljice!

TEUTA

Bjegunica, - ne kraljica više.
Pravda božja amo me dovede -
Izvršite osvetu na meni -
Bozi hoće - žrtva je pripravna!

MILIVOJE

Tvojih r'ječi ne bismo ni onda
Dokučili, da mrzimo na te.

TEUTA

Zar da vi ne mrzite na mene,
Onu ženu, koja vas odagna,
Sjajnost dvora vama zastr'je zlobno, -

Od gospode seljane učini -
I nesrećom život vam ojadi?

CVIJETA

To ti htjede, ali ne učini;
Sreću, koju na prsih svog muža
Ja uživam, na b'jelome sv'jetu
Nijedan mi podat dvor ne može...
Ti me nećeš razumjeti, znadem,
Jerbo nikad ti ljubila nisi.
Nu u lice pogledaj mi samo:
Traga na njem ne imade tuzi:
A sjećam se mnogih tamnih čela
Iz kobnoga doba, kad na dvoru
Boraviti odsuđena bijah.
Nu i da me nesretnom učini,
Vjeruj, da bi našla sad nesretna
Ti u meni sestricu ljubeću.

TEUTA

Veli bozi! (Posreće i pada na stolicu.)
Kolika dobrotu!
Što sve morah doživjeti jedna!
Svi su bolji - a i svi sretniji!

RADOVAN (pristupi k njoj)

Čuvstvo, koje sad te poništuje,
To je sveto, to te diže, diči.
Zaboravi na pređašnje dane,
Ko na sanak težak, neugodan:
I još može sreća ti procvasti!

TEUTA

O, da mogu začeti život novi!
O, vjeruj mi, na prednje mi biće
Nitko više od mene ne mrzi.

RADOVAN

To je dosta... ti si izbavljena!

CVIJETA

Primi cjelov od ljubeće sestre.

TEUTA (padne joj oko vrata)

Što sad ćutim, nikad ne poćutih.

RADOVAN

Sad po svetom običaju našem,
Sinko, vrši dužnost domaćina.

MILIVOJE (Teuti i Vuku)

Žrtveniku pristupite, gosti!
Čašu vina svaki nek izlije
U taj plamen ko žrtvu bogovom,
Zaštitnikom ove kuće blagim.

(Natoči dvije čaše, koje u jednom kutu stoje
na žrtveniku domaćih bogova. Prihodnici
učine, što im je rećeno.)

MILIVOJE (dok liju u vatru)

O bogovi ovog mirnog stana!
Primate ih u zaštitu vašu!

(Zatim uzme soli i hljeba s istoga žrtvenika i
pruži prihodnikom svakomu ponješto.)

Evo soli, evo hljeba moga,
Pokušajte od obojeg dara,
Da kućani uzbudete moji.

(Ućine tako.)

Sad ste moji postali kućani
I branit vas dužnost mi je sveta!
Dokle stoje ovog doma zidi,
Dokle kuca u prsih mi srce, -
Taknut vas se neprijatelj neće,
Il, taknuo gromom Perun mene!

TEUTA

O, da nisam u tu kuću samo
I nesreću sa sobom uvukla!
Ali ona sl'jedi moje stope -
Oh, strah me je, ja ću vas uništit!
Kad stupismo na prag vašeg stana
Od progona utoćište tražeć,
U obližnjem grmu nješto šušnu -
Pogledasmo - i vojnićku sliku
Opazismo, gdje nas ćvrsto motri,
Za tim pako, kano da nas spozna,
Nasmija se i išćeznu gorom...
Izdani smo, bojim se, i skoro
Dušmani će moji ovdje biti.

MILIVOJE

Nićega se bojat ne trebate,
Iliri su i dušmani vaši;
Kao i meni i njima jednako
Pogostimstvo neoskvrnjivo je.
Nu ako im ništa sveto nije,
Ja ću tebe branit, o kraljice!

VUK

Ćini mi se, ko da štropot ćujem.

TEUTA

Bozi! to su gonitelji moji.

Dimitrija Demeter: Teuta

RADOVAN (kroz prozor
proviriv)

Kroz noć crnu s'jevaju mačevi.

(Čuje se lupanje na vanjskih vratih.)

Već na vratih lupaju vojnici!

TEUTA

Izdajte me - neću da stradate!
Opraštam te od zakletve tvoje.

MILIVOJE (mirno i odrješito)

To ne možeš; bozi su ju čuli!
Ostav'te me sada svikolici -
Ne popuštam od dužnosti svoje -
Cv'jeto, idi, vodi goste s djecom
U ložnicu - to je moja volja -
I ti, oče, ostavi me sama...

CVIJETA

Da te što ne snađe! -

MILIVOJE

Ne boj mi se!

(Lupanje iznova.)

Ne časite!

CVIJETA

Čuvali te bozi!

TEUTA

Ja se rodih na nesreću sv'jetu!...

RADOVAN

Hajdmo, hajdmo.

(Vuče sa sobom Cvijetu.)

Bozi s tobom, sinko

(Svi otiđu do Milivoja.)

PRIZOR DVANAESTI.

MILIVOJE i STRAŽA izvana. Zatim DVA SLUGE.

MILIVOJE (kroz prozor)

Tko na vratih lupa?

GLASOVI (izvana)

Kraljevi smo ljudi.

Otvorajte!

Dimitrija Demeter: Teuta

MILIVOJE

Strpite se.

Neće nitko ispod moga krova
Uhitit je, dok je mene živa!

DVA SLUGE (dotrče uplašeni)

Gospodaru - što da učinimo?

GLASOVI (izvana uz veliku
buku na vratih)

Otvorajte! otvarajte!

MILIVOJE

Ne bojte se - nisu razbojnici -
Otvor'te im... al' svi momci moji
Odmah nek se oružaju krišom.
Jedan od vas susjede prizovi
U pomoć nam. Sve učin'te brzo,
Oprezno i mirno. Sad hajdete!

SLUGIN GLAS (izvana)

Odmah.

(Sluge otrče.)

Na susjede mogu se zan'jeti -
Svi me ljube, ko da su mi braća.

(Čuje se, kako se vanjska vrata otvaraju, i
vojnici u kuću stupaju.)

MILIVOJE (prama nebu)

Bran'te pravdu, zaštitnici pravde!
I ne dajte, ljudska krv da teče!

PRIZOR TRINAESTI.

PRVAŠNJI i DIMITAR s nekoliko vojnika; zatim sluge i susjedi.

DIMITAR (naglo stupiv u izbu)

Teuta se ovamo uteče...
Nemoj tajit... moji su ju ljudi
Opazili, kad je s jednim starcem
Bjegunica u taj dom uljezla.

DIMITAR

Pređa mi ju.

MILIVOJE

Od mojeg je hljeba
I od soli pokušala moje.

MILIVOJE

Ja ne tajim, pod mojim je krovom.

DIMITAR

Briga mene!

MILIVOJE

Zar si inostranac,
Da ne znadeš, što će to da reče?

DIMITAR

Ne znadeš li, da koju ti braniš,
Zakonu je jurve žrtvom pala?

MILIVOJE

Vjerolomstva zakon naš ne traži!

DIMITAR

Nu pokornost kralju - a taj ja sam.

(Razgrne kabanicu, ispod koje zasijevaju
kraljevski uresi.)

MILIVOJE

Rob tvoj nisam, ako i podanik.

DIMITAR

Kakva smjelost! Ne znaš li moć moju?

MILIVOJE

Ti si velik; nu bozi su veći!
Traži život, ja ću ti ga dati,
Al' zakletve prekršiti ne sm'jem.

DIMITAR

Čemu meni tvoj neznatni život?
Nu ne dođoh ugovore pravit,
Nego dođoh kraljicu osvojiti.
Napr'jed, momci, da ju potražimo!

MILIVOJE

Natrag! il ću upotrebit svoje
Kućno pravo. (pograbi sjekiru.)

DIMITAR

Proti svomu kralju?

MILIVOJE

U toj kući ja sam kralj jedini.
Oj kućani, ovamo, ovamo!

DIMITAR

Buntovniče! - Vežite ga, momci!

(Svi nasrnu na njega, on se brani - sluge do-
trče sa sjekirami - izvana se čuje buka dola-
zećih susjeda... već se mači krešu, - kad Teu-
ta uleti u izbu i stavi se među boreće se.)

PRIZOR ČETRNAESTI.

PRVAŠNJI i TEUTA

TEUTA

Stan'te! (Svi stanu.)
Evo mene; vežite me!

DIMITAR

Ah, kraljice, ja ne dođoh zato;
Ja ne dođoh, da zarobim tebe!
Nego dođoh...

TEUTA (podsmiješno)

Da se klanjaš meni?

DIMITAR

Da te sjetim tvoga obećanja.

TEUTA

Za nikakvo ne znam obećanje.

DIMITAR

Ne sjećaš se lova oko Skadra?

TEUTA (požari se)

Nije l'jepo rugat se nesretnoj.

DIMITAR

Ne reče li: "dok ti ne zasv'jetli
Vrh tjemena kruna, moj viteže,
Rukavica nagrada ti budi,
Ruka pako, kad postaneš kraljem!"

TEUTA (prekinu mu riječ)

Zaboravljaš - da mi sami nismo!

DIMITAR

Želio bih, da je vas naš narod
U trenutku ovom tu sakupljen;
Jer ispov'jest samo tvoja može
Razjasniti mojih čina tajnu.
Zato kaži, je li s' ono rekla?

TEUTA

Da sam rekla, tajiti ne mogu.

DIMITAR

Timi r'ječmi ti razn'jeti plamen
U mom srcu; strašna bura strasti,
Uvr'jeđena ponosa, ljubavi,
Plam uspiri do požara grdnog!
Od tog časa i ne nemah misli
Neg' dražesnu zagrliti ženu,
Neg' ponosnu pokorit kraljicu.
Tako postah izdajicom, vragom.

(Svi se začude.)

Tko je b'jese nesretne ljubavi
Oćutio, osudit me neće!
Ne odolje čovjek takvoj strasti;
A tko misli, da ju je nadvlado,
Vjerujte mi, taj ljubio nije!
Za k r u n u sam prodo domovinu,
Ne da vladam - no da se uresim
Samo njome; jer s drugim uresom
Nisam smio u prosce ti doći!
Vrh tjemena sv'jetli mi se kruna,
Ruku samo, ja postadoh kraljem!

TEUTA

R'ječ zadanu održati moram.

(Pruži mu ruku.)

DIMITAR (ushićen)

Isprosih te, sad je zalih kruna!
"Da seoske tebe kriju svite,
A ja da sam u grimizu rođen,
Poljsko cv'jeće da ti glavu resi,
A da kruna na mojoj se sv'jetli,
Prignuo bih kraljevsko koljeno
Pred ubogim djetetom iz sela
I krunu bih k nogam ti metnuo!"
Tako zborah - ti mi ne vjerova!
Sad te mogu uvjerit o tome:
Sad seoske tebe kriju svite,
A grimiznim ja sam ovit plaštem,
I na glavi sv'jetli mi se kruna:
Ipak kraljsko prigibam koljeno
I krunu ti k nogama sad mećem.

(Klekne preda nju.)

Nije kruna kraljičina bila,
Što me zan'je k vratolomnom činu,
Nego žena čarobne dražesti!
Ljubav tražih - ti mi pruži ruku -
Namiren sam - ja ti krunu vraćam.

TEUTA (diže ga)

Ne, ne, Dmitre, kruna nije za me.
Ruka, koja žezlom želi mahat,
Mora biti krepka; moja nije!
Ja sam krunu nosila na glavi -
Nu Dimitar Hvaranin je vlado;
Jer da tvoja robinja sam jadna,
Onda istom s užasom upoznah,
Kad mi skide grimiz sa ramena.
Ja se tebi osvetiti hoćah,
Pa za život ipak tvoj sva drhtah!
Ne, za vladu ja rođena nisam,
Ja sam žena - ljubav moj je udes!
Brižne bore na čelu ti ravnat,
Trti znoj ti s junačkoga lica,
Njegovat te, blažit, ljubit: - to će
Moja biti sreća i blaženstvo;
A ti vladaj, jaki mužu, sv'jetom.
To je narav nam'jenila tebi!
Jedno samo, želiš li mi sreću, -
Gospodaru, ja od tebe tražim:
Rimski jaram zbaci sa ramena,
I ja bit ću najsretnija žena!

DIMITAR

S ljubavi me vidiš lancim speta
Ljubav će me podići opeta!

TEUTA

To je dosta - sad sam sretna - tvoja!

(Padne mu oko vrata.)

DIMITAR

Jurve letim na poljane boja!

(Zastor padne.)

ČIN PETI.

PRIZOR PRVI.

Izba kolibe u skadarskih gorah; oskudno pokućstvo.

TRITEUTA, PINEZ, zatim GROMOVID.

TRITEUTA (zamišljena,
nepomično sjedi - začas trgne se)

Stani, misli! kuda letiš smjela?
Zar još sl'jediš varalicu nadu?
Ah, zašto se nje već ne odrekneš,
Tužno srce? Ti se jošte nadaš?
Tisuć puta prevareno - nadaš!
To je tvoja sudbina, to raskoš!
Pa ti kucaj u nadanju, kucaj...
Ožudeći čas daleko nije...
Skoro ja ću stradati prestati
Il' će prestat kucat srce ovo.

PINEZ (uniđe i baci lovinu pred
majčine noge)

Evo, majko, za tri dana dosta.

TRITEUTA

Dobri sinko, koliko se trudiš,
Da uzdržiš slabu majku svoju!

PINEZ

Trudno nije, što se rado čini.

TRITEUTA

Ipak sam te višeput vidjela
Tamna čela, teško zamišljena.

PINEZ

Istina je, ima trenutaka,
U kojih mi doteščava biće.
Kad vršnjake vidim hitjet moje
Pod zastave smjeloga Dimitra
I o bitkah starce zborit slušam,
Srce mi se u prsima kreće.
Žedan sjedim uz hladani vrutak,
Žedan sjedim, a napit se ne sm'jem!
Kad u njedrih želja slave gori,
Kada junak trublje sluša jeku,
Kada vidi sablje, gdje se krešu, -
A ostati za ognjištem mora,
Ah to boli... strašno boli, majko!
Nu ja vidim, tako biti mora -
I ne jadam... tebe radi, majko,
Ja ne jadam... Znam, što sam ti dužan...

TRITEUTA

Ustrpi se; može vr'jeme doći...
Ja se uzdam u bogove moćne,
Zaštita su oni kreposniku;
A ima li bolji sin od tebe?
Tvoja njega, tvoja ljubav slatka
Te klonule podupire ude
Tvoje majke - blagoslov ti od nje!
Nu kaži mi, jesi l' uz kolibu
Pustinjaka danas prošo, sinko?

PINEZ

Jesam, majko... Nu ne mogoh s njime
Po navadi zborit; oko njega
Staše mnoštvo oružana sv'jeta.

TRITEUTA

Eto dođe ožučeno vr'jeme!

PINEZ

Što je, majko? - usnice ti drhću -
Lice plamti - zjenice se sv'jetle;

TRITEUTA

Razr'ješen je svezani mi jezik;
Znak je podan, da govorit smijem.
Čuj, Pineže dragi: Kad te rodih,
Kraljevski me grimiz od'jevaše;
Moćni Agron poda život tebi,
I nasljednik ti si tog kraljevstva!

PINEZ

Tvoje r'ječi kao bajka zvone.

TRITEUTA

Nisu bajka, no istina sveta.

Strah, mladosti tvoje da nerazbor
Ne izda me, veza meni usta;
Ali sada, kad mi kažeš, da se
Vojska kupi oko pustinjaka,
Mogu tajnu mojih prsi otkrit.
Starac već mi onomadne javi,
Da od njega upućeni narod
Posvuda se već buniti začu,
Da podigne na oskvrnjen pr'jestol
Agronova pravog nasljednika;
I kad - reče - oko kolibe mu
Zasv'jetle se mači, znak je onda,
Da posvuda plamen već bukti.
To se zgodi. - Pripravi se borbi!

PINEZ

Zabunjen sam - još doseć' ne mogu -
Ja, prost lovac, pa kraljev odvjetak?
Ja da mašem žezlom Agronovim?
Razr'ješi mi zagonetku tamnu.

TRITEUTA

Mog stradanja slušaj pov'jest čudnu;
Ona će ti svu izjasnit tminu.
U priprostoju kućici se rodih,
U njoj cvjetah, čedan poljski cv'jetak;
Kad kralj Agron svojom prođe vojskom
Preko naših mirovnih poljana,
Ugleda ga, - zaželje i ubra:
Ljepota me kraljicom učini.
Moju sreću sva slavijaše zemlja;
Nu ja venuh u kraljevskom sjaju.
Pod očinskim krovom ljubav blaga
Bješe meni blagotvorno sunce,
Bez kojega cvjetat ja ne mogah;
A od toga u kraljevskom dvoru
Ni zračice ne nađoh nevoljna.
Tako moja venula ljepota,
S njom ginuo kraljev mar za mene,
I uginu, kad zasopce treća
Kćerca mi se od srdašca nađe,
A kralj samo sina željkovaše.
Pa i one sve tri posobice
Jedva došle, opet iščeznuše;

Od tog časa sva mi sreća b'jaše
Suze ronit na dječice groblju.

PINEZ

O nevina, tužna mučenice!

TRITEUTA

Napokon se smilovaše bozi,
I ti, sinko, sv'jetla luč ugleda;
Ukaza se žuđeni nasljednik.
Kralj uskliče, kad sina opazi,
I na toga dariteljku dara
Razveseljen haran pogled baci;
Jedna zraka posl'je duge tmine.
Nu tek jedna! Patnje dugotrajne
Na smrtnu me baciše postelju.
Ja se digoh, al' ocvala lica -
Tad omrznuh raskošniku kralju.

PINEZ

Ti, predobra, komu da omrzneš?

TRITEUTA

Tebe gojeć u samotnoj izbi -
Jedva znaše tko u dvoru za me -
Priviknuh se već udesu momu,
I u tvome društvu nestajahu
Svakim danom njegove gorčine.
Bolje sreće ni ne tražih više,
Nu sudbinu prem je domišljata.
Na putu sam nasladniku bila,
Vjerolomstvom on ob'jedi mene
I nedužnu pred sud povući htjede;
Al' pomoću mojih dvoranika
Iz kraljevskih utekoh se dvora.

PINEZ

O zlotvora, koji tebe progna!

TRITEUTA

Od kraljice prosjakinjom postah,
Nu ipak sam najsretnija bila,
Jer najveće blago sobom pon'jeh,
Tebe, sinka moga...

PINEZ

Majko draga!

TRITEUTA

Utekoh se s'jedom Gromovidu.
Sveti čovjek saznava muke moje,
Nesreći se smili i odluči
Potlačenu nevinost uzvisit,
Kad čas dođe. Međuto na dvoru
S Teutom se vjenčao kralj Agron,
Nu žuđene ne okusi sreće,
I pobjedu slaveć nad Etolci
Svrši život sred slasti i čaša.

PINEZ

Jadna mene, što ne mogu žalit
Smrt onoga, koj' mi život poda!

TRITEUTA

Kad Teuta, lativši se žezla,
Oholica sv'jetu boj nav'jesti
I na Epir svu izvede vojsku,
Digoše se naši prijatelji,
Moj Pineže, tebe da zakralje;
Nada planu - nu opet ugasnu;
Jer Teuta s vojskom se povrati
I uništi sve mačem i ognjem,
Što se proti njenoj moći dignu.
Sad nastade strašno vr'jeme po me,
Sakrivenu u skadarska brda,
U tu pustoš, gdjeno za nas nitko
Osim starog pustinjaka ne zna.
Moju tajnu i tebi sakrivah,

Da ti spasim život, moj jedinče!
To bi moja svakolika nada;
Nu pustinjak srcem još ne klonu,
Na glavi ti on viđaše krunu,
A u krvi našu okrutnicu!

PINEZ

Krv Teute proliti se mora,
Ma mi pala na stratištu glava!

TRITEUTA

Sahranili bozi! Puštaj starcu,
Svoje djelo da privede kraju.
On već dugo misli, kuje, snuje;
Nu zna, čini da polako zore,
Kad s Teutom D Mitar stade vladat
Na pogibelj i zemlji i nama,
Naš pustinjak sa brdina sađe
U kraljevske dvore, da Teuti
Srce gane proti kovarniku.
Ali to mu za rukom ne pođe;
D Mitar skoro preote joj krunu,
Sad i kralj je i Teutin suprug.
Tako nastaje očajno doba,
Jer tko da se Dmitru usprotivi,
Kad on, drugi Davor, kumir puka,
Još pod Rima zaštitu se stavi?
Nu naskoro se razvedri se nebo:
Ponosnik se odmetnu od Rima;
Jur Rim čete proti njemu šalje,
Jur pustinjak radi novom snagom,
Da mi sinka na pr'jestol podigne
I zavičaj od propasti spasi,
A glas neki sred njedra mi kliče:

(Ushićena.)

On će svršit to veliko djelo,
Svršit će ga, jerbo je pravedno,
A bozi su pravde branitelji.

GROMOVID (koji je unišao i
čuo posljednje riječi, s dostojan-
stvom i svetom vatrom)

Da, bozi su pravde branitelji.

(Triteuta i Pinez trgnu se.)

TRITEUTA

Naš dobrotvor!

PINEZ (pohiti k njemu i žesti-
nom padne mu oko vrata)

Kako da ti hvalim?!

TRITEUTA

Momu sinu sve već ispovjedih,
I on plamti vatrom osvetničkom!

GROMOVID

Bozi su ga nadahnuli njome!
Sv'jet za tebe, Pineže, ustade...
Rimski vođe za tvoj stan doznaše,
Kod mene su njihovi poslanici,
Da ilirsku predadu ti krunu;
Naši druzi čete sakupiše
I čekaju, da ih u boj vodiš.

PINEZ

Vodit ću ih! osveta me zove,
Da raskidam paklene osnove.
Moja krv se već utažit ne da,
Ona kliče: smrt ili pobjeda!

(Otrči s golim mačem. Pustinjak i Triteuta
za njim. Pozorište se promijeni.)

PRIZOR DRUGI.

Izba u tvrđavi Risnu.

DIMITAR i SVEVLAD.

DIMITAR (dolazeći ima u ruci
pisma)

Gore v'jesti svaki dan dolaze!
Već ni Dimal držat se ne može.

SVEVLAD

Buna bjesni sred njegovih zida.

DIMITAR

Još sva nada u Hvaru mi stoji:
Zemljaci me moji vjerno ljube;
Znam, rado će svi umr'jeti za me.
K njima moram - na ino ne mogu.
Koliko je tuj u Risnu vojske?

SVEVLAD

Sedam tisuć' - a skoro će stići
Još toliko iz bližnjih krajina.

DIMITAR

Tisuću ih ukrcaj u lađe;
Put Hvara će sa mnom; jošte danas
Ostavit ću Risan.

SVEVLAD

Spremit ću ih.

DIMITAR

Ti ostaješ u ovoj tvrđavi.
U tebe se pouzdati mogu;
Ti ćeš vjerno kraljicu braniti.

SVEVLAD

Sigurnija nigdje nije gospa.
Dosta vojske, dosta brašna imam,
A tvrđa je čvrsta, nedobitna.

DIMITAR

Kao vjera prijatelja moga.

(Pruži mu ruku.)

SVEVLAD (ganut)

Kralju dobri, ovoj s'jedoju glavi
Slast je za te pasti sa ramena.

DIMITAR

Ja te poznam; zato ti u ruke
I predajem najdraže mi blago.
Svrši hitro, što naložih tebi.

SVEVLAD

S tvojom slugom bit ćeš zadovoljan.
(Otiđe.)

PRIZOR TREĆI.

DIMITAR sam.

DIMITAR

Dobri starče, r'jetka, vjerna dušo!
O, da mi je vas puk tako priklon,
Nu - (Baci pogled na pisma.)
 svuda se kleta buna širi,
Grad za gradom otpada od mene...

(Ogorčen baci na stol pisma.)

Evo stoji orao bez krila!
A rad česa? Ne bije l' to srce
Od ljubavi prema svomu rodu?
Ne želim li ovu zemlju podić?
Ne cvate li, otkad njome vladam?
Vi sveidni i sveznali bozi,
Vi mom srcu do dna prozirete.
Jeste l' ikad u njem opazili
Jednu samo nečistu požudu?
Vam je znana ona strašna borba.

U tih prsih koja bjesnijaše,
Kada morah licumjerit Rimu,
Kada ružnu krinku izdajice
Strast ljubavi nametnu mi strašna!
Ah, vi znate, da je znoj samrtni!
Pod njom lice domoljuba plako -
Pa opeta toliko prokletstvo!

(Krije lice rukama; - poslije podugačke stanke.)

Mnom se titra nečuveni udes:
Mač podigoh, da ti vraga smrvim,
Pak ošinuh tebe, domovino!
Stenješ, padaš ranjena od mene,
Ah, od mene, koj te žarko ljubim!

(Skrušen padne na stolicu i klone glavom.)

PRIZOR ČETVRTI.

TEUTA i PRVAŠNJI.

TEUTA (dođe sva razblažena iz bližnje izbe iza leđa Dimitru, i kad ga vidi zamišljena, dovuče se tiho do njega - pokrije mu rukama odstraga oči i nestašno šane)

Gataj, tko je?

DIMITAR (povikne)

Mila moja ženol

TEUTA

Potihano! zatvorit ti moram
Baš cjelovom usta... evo ti ga!
Potihano! tu se šaptat mora,

Do nas spava naš slatki jedinac -
Jedva usnu. Da ga ne probudiš!

(Ogrli ga.)

Nu što vidim? tamno ti je čelo!
Koja ti je tuga, gospodaru?

DIMITAR

Ah, Teuto, bozi nas ne ljube.

TEUTA

Zar ti nisi otac svomu puku,
A ja, sretna, poslušna ti žena?
Što bi moglo razljutiti ih na nas?

DIMITAR

Sv'jest mi kaže, mnogu gorku suzu
Da sam utro s lica nesretnika,
Da sam digo slavu moga roda
I da nikad nevjeran mu ne b'jah;
A mog srca blaženstvo svjedoči,
Da si čudo ti ženskih kreposti:
Otkada si na prsa mi pala,
Slast života odonda tek spoznah.
Pa ipak nas strašna svrha čeka.
Evo uzmi, - prouči te liste. -

(Preda pisma Teuti.)

TEUTA (pregledavajući ih)

Buna - Pinez - izdajstvo - pogibelj!

(Baci pisma u kraj, razjarena.)

Nezahvalna i nevr'jedna puka!

DIMITAR

Nemoj korit njega, oruđe je
On u ruku kaznećih bogova!
Naše strasti njih su uvr'jedile;
Opiruć se njim, ne gr'ješ'mo više,
Neg' njihovoj pokor'mo se volji,
Pa nam jošte tinja iskra nade...
Naše sile napnimo posljednje;
Nu svem dobru nadajmo se zgora,
Jer je nebo puno milosrđa,
A zaman se čovjek s njim prepire.

TEUTA

Pak što hoćeš, što ti je namjera?

DIMITAR

Da udesu hoda ne ustavljam.
Zato neću gnjeva ni progona
Na Pineza i na buntovnike,
Ni kakove okrutnosti, kazni;
Svak nek čini, što mu srce voli.
Pa ako i onda pob'jedimo,
Znati ćemo, da smo mili bogom
I da su nam oprošteni gr'jesi.
Padnemo li pako, podat ćemo,
Pomireni sa sudbinom našom,
Sv'jetu primjer, da ga opomene,
I pada ga Ikarova sjeti.

TEUTA

Ti si otac... sjeti se svoga sina!
Puk je dobar, dok ga uzda steže,
A bez nje je poplavica b'jesna,
Koja, dodna rušeć, sobom valja,
Sve što nađe; kuće, sela, grade!
Pak u njegovu ti se uzdaš volju?
Na njoj gradiš sreću svog djeteta?

DIMITAR

Ja ju gradim na milosti Božjoj.
Po narodu bogovi govore;
Kog nebesa, tog i narod ljubi.

TEUTA

Bez razbora puk je; gospodara
On razabrat ne zna dobra od zla,
I sveđ voli, koga još ne pozna,
Dok si sretan, on te obožava,
A, kada te iznevjeri sreća,
Okrutnik si, i on na te mrzi.

DIMITAR

Nije tako. Neskrvnjena kruna
U sve doba puk priteže k sebi.
Nu jesmo li mi se pravom stazom
Na kraljevsko popeli pr'jestolje?
Narod znade, da nas ono ne'jde.
Podmititi njega nikad neće
Dobročinstva, bila još i veća
Neg' kojimi mi ga obasusmo;
Ali ipak ima još srdaca,
Koja vole nam, neg' istoj pravdi.
To je, što mi dušu još slobodi.
Vojska sva, i puk vas moga Hvara
Pripravni su za nas poginuti;
U tom gradu sva nam stoji nada,
Tamo moram pospješit korake,
Pa skršim li Rimljane pod Hvarom,
Sreća nam se još okrenut može.

TEUTA

Ti ostavit mene?

DIMITAR

Od života
Ja se neću tako teško d'jelit

Ko od tebe; ali dužnost zove,
I ja moram, ma pucalo srce.

TEUTA

Idem s tobom!

DIMITAR

Ženi mjesta nije,
Gdje krv teče i oružje s'jeva.

TEUTA

Bljesak njegov opsjenit me neće!
Glas trubalja strahovit mi nije,
Ova ruka mnogu grud već probi.

(Sve više ju obuzima divlja vatra.)

Ne ježi se Teuti od krvi, -
Daj mi samo britki mač u ruke,
I junaštvu jedne ženske glave
Tvoji će se divit vitezovi.

DIMITAR

Stari demon zavlada li tobom?
Nije l' dosta već bjesnio njekoć?
Ženo, on se ne dostoji tebi!

TEUTA

Ah, oprosti - zdvojnost spopade me...

DIMITAR

Ja sam s tobom. - Umiri se, dušo.

TEUTA (sva skrušena)

Što da činim? reci, gospodaru!

DIMITAR (umirenije)

Da mi ovdje ostanesh u Risnu
S našim sinkom; to je moja želja.
Sigurnijeg nema mjesta za vas;
Nedobitne njeg'Ve su zidine,
A i vojske ima dosta u njih.
Vjerni starac Svevlad će vas branit;
Bolje ni ja ne mogu vas štitit.
Sada ti je znana moja volja;
A ti kaži, ženo, hoćeš li ju
Izvršiti?

TEUTA (kroz plač)

Hoću, gospodaru!

DIMITAR

Dođi, draga, - na srce svog muža!

(Ogrli ju.)

Slušaj samo, kako silno bije.
O, vjeruj mi, posljednji će kucaj
Srca mog za tebe biti, dušo!

(Čuje se glas trublje izvana.)

Čas udari - ostavit te moram.

TEUTA (krije lice na njegova
prsa i kroz plač jedva progovara)

Sluti mi se: ti se vratit nećeš!

DIMITAR (s naporom)

Uzdajmo se u bogove blage!

PRIZOR PETI.

SVEVLAD I PRVAŠNJI.

SVEVLAD

Gospodaru, pripravne su lađe.

TEUTA (trgne se)

Toga, Dmitre, preživjeti neću!

DIMITAR

Razberi se, viteška supruge!
Hrabro srce kuca ti u grudih:
Bol nadvladaj! Težak čas je ovo,
Nu k sreći je, kažu, strma staza;
Tko zna, nije l' to k njoj korak prvi?
Uzdajmo se! Rastajmo se mirno.
Zdravo! Primi cjelov oproštajni.

(Poljubi ju.)

Dimitrija Demeter: Teuta

TEUTA

Posljednji je! (Klone.)

DIMITAR

Rastjeraj te misli...
A sad k sinku našem, da i od njegov
Očinskim se cjelovom oprostim.

(Otiđu zagrljeni u pobočnu izbu; - Teuta
jedva koraca.)

SVEVLAD

Gorka kobi! takvih dvoje ljudi
Da tolikom progoniš oštrinom!
O kada će, bozi, jenjat gnjev vaš,
Kojim narod progonite ovaj!

DIMITAR (dotrči sav blijed)

Kakva teža pritište mi grudi...?
Smrvit će me! Napolje, napolje!...
Ne sm'jem dalje gledati joj jada!

(Pograbi kacigu i hoće da pođe.)

TEUTA (dotrči očajna i ogrli ga)

Dmitre, Dmitre, ostavljat me nemoj!

(Izvana glas trublje.)

DIMITAR (silom se trgne od
nje)

Udes zove... Čuvali te bozi!

(Otrči kroz glavna vrata.)

TEUTA

Stani - stani -

(Hoće za njim, posrće i pada.)

SVEVLAD (pridrži ju spustiv
se na koljeno)

O kraljice jedna!

(Prizor se promijeni.)

PRIZOR ŠESTI.

Dvorana u Dimalu gradu.

PAVAO EMIL, rimski vijećnik sjedi; VITRUVIO, njegov legat, hitro ulazi.

VITRUVIO

Sred Dimala s čudom tebe sretam.

PAVAO EMIL

Priznat moram, da je sa mnom sreća.
Jučer niti ne pomišljah više,
Da ću ikad osvojiti Dimal.
Iz grada se branijahu b'jesno,
Već se hoćah krenuti od njega,
Kad najednom Pinez svojom pratnjom
Ukaza se pred mojim šatorom.
Starac njeki, koga svecem drži
Prosti narod, dođe s kraljevićem,
I pohiti pod bedeme grada.
Odmah mu se otvoriše vrata -
I Dimala ključe iznesoše
Starješine Pinezu na poklon.
Tako dođe grad u naše ruke.
Da su složni toliko Iliri,
Koliko su snažni i viteški,
Kapitol bi pred njima uzdrhto!

VITRUVIO

Da nam samo još za rukom pođe
Dmitrov vjerni Hvar osvojiti kako!

PAVAO EMIL

Put Hvara ću ovaj čas na lađe.

VITRUVIO

Ja se bojim, na toj tvrdoj hridi
Razn'jet će se naše nade lađa.

PAVAO EMIL

Istina je, ni oružju našem
Ni imena Pinezova čaru
To orlovo osvojiti gn'jezdo
Nije možno... Nu i drugi način
Još imade - ja skovah osnovu.
Odmah mi se zaputiti valja;
Još s Pinezom samo zborit moram.
Ja ga pozvah; što okl'jeva tako?

VITRUVIO

Sred puka ga vidjeh, koj se skupi,
Da svog kralja vidi, ispod lipe
Starodavne, koju svetom zovu;
Tu uz gajde i tambure pjeva
Puk vaskolik.

PAVAO EMIL

Zasl'jepljena sv'jeta!
Tako labud pred smrt svoju pjeva.
Odbacuju od sebe junaka,
Koj' bi kadar braniti ih bio,
Pak u ruke djetetu se daju,
Koje samo zašтите još treba.
U tom stoji prokletstvo tog puka,
Da ne misli, što će sutra biti,
Nego samo za danas se stara.

Zaludu mu svi uresi srca,
Sve junaštvo, sve uznosne ćuti,
Kojimi ga narav ukasila:
Ta bezbrižnost, ta nepostojanost,
Ta vječita međusobna raspra
Jaram će mu nametnuti na vrat.

(Čuje se izvana radosno klicanje.)

Što to znači?

VITRUVIO

Kraljevića prate -
Amo svoje korake upravlja.

PAVAO EMIL

Idi sada i ukrcaj vojsku.
Prijazan je vjetar, a Hvar blizu -
Još do noći možemo ga stići.
Gleđ, da bude sve u redu; začas
Eto mene k lađam.

VITRUVIO

Bit će spremne.

(Otiđe.)

PRIZOR SEDMI.

PAVAO EMIL sam.

PAVAO EMIL

Eto mene, kamo od mladosti
Žutih prispjet - na onomu mjestu,
S kojeg mogu korist don'jet mnogu
Vječnom Rimu, možebit najveću,
Kuju itko ikada mu don'je!
Rimu nema strašnijeg takmaca
Od naroda u državah ovih.
Rim je od njegov stariji, mudriji,
Vješt zasjedam, vješt hitrini svakoj,
I u tom je sva njegova prednost.
Jao Rimu, ako krasne klice

Koje višnji u Ilira grudi
Posijaše, razviju se jednom;
Jao Rimu, ako od ovoga
Muž postane divnoga djeteta!
Zato treba iskru zagušiti,
Da plamenom jošte ne naraste;
Kapitol bi njegov pl'jen postao!
Ja se nadam, da ću ju ugazit;
I Kviriti neharni bi bili,
Da lovorom pram mi ne urese,
Premda drugim vojujem oružjem,
Neg' što naši vojevahu djedi.
Vela svrha sredstva posvećuje!

PRIZOR OSMI.

PINEZ, kraljevski narešen, i PRVAŠNJI.

PINEZ (dolazeći)

Ja dolazim. Što je tvoja želja?

PAVAO EMIL (laskajući)

Kako krasno ta ti kruna liči!
Tko je, da se s radošću ne klanja
Bogolikom takovom mladiću?

PINEZ

Nije kruna moga srca svrha,
Osveta je, za čim ono gine.
Osvetite moje majke suze,
Koje tužna bez krivine proli,
I uzmite natrag ures ovaj!

PAVAO EMIL

Imati ćeš osvetu i krunu,
Samo Rimu odanim ostani.
On od tebe mnogo ne zaht'jeva:
Malen danak u znak prijateljstva;
Odaljena dva il' tri otoka,
Koja su ti, promisliš li dobro,
Više na kvar negoli na korist;
Rimskoj vojsci prolazak slobodan
Kroz tvojega kraljevstva države:
To je sve, što od tebe se traži.
Zato će te Rim štititi uv'jek,
Nećeš trebat bojnih držat lađa,
Koje jurve iscrpoše do dna
Blagajnice ilirskih kraljeva.
Promotriš li svoju moć i našu,
Dokučit ćeš, da ovako treba
I za naše i za tvoje dobro.
Trgovina temelj je država,

Nju je štitit dužnost čovječanstva,
A očistit mora toga vale
Od gusara, koji po njih vrve,
Ti ne možeš: ukor'jenilo se
To zločinstvo u narodu tvojem.
Da se skrši, većih sila treba,
Nego što su u ilirskih kralja;
Zato Hvar, Vis i Krf zaht'jevamo,
Da nam predaš, otkud ćemo zgodan
Na gusare udesiti progon.
A ti smanji morsku svoju vojsku;
Tri su broda za tvoju potrebu,
Kad mi drugo sve na se uzmemo,
Dosta, mislim; druge sve ukini.
Tim će procvast Rim i Ilirija
I vas sv'jet će blagoslivat savez.
Koj' ti s Rimom na sreću mu sklopi.
Kaži dakle, plemeniti mlače,
Te pogodbe hoćeš li potpisat?

PINEZ

Što je meni za pogodbe kakve?
Uništite Teutu i Dmitra:
To je sve, što ja zaht'jevam od vas.

PAVAO EMIL

Potpiši to pismo, i zac'jelo
Uništen ćeš vidjet njihov pr'jestol.

PINEZ (potpiše s pohlepom)

Evo! sada pako osveti me!

PAVAO EMIL (uzev pismo u ruke)

Sutra veće! Dmitar je u Hvaru.
Jezgru vojske proti njemu vodim;
Povuko sam oko njega mreže,
Mač osvete dostići ga mora.
Vjetar duva već u naša jedra,
I ja hitim, da se Hvaru krenem;
Odjel vojske tu ostavljam s tobom,
A s ostalom odjedrit ću odmah.
Zdravo!... Letim na osvetno djelo!

(Pođe.)

PINEZ

Ne bez mene! I ja moram s tobom!
Mač uz bedro zaludu ne nosim!
Krv ljubimca moje okrutnice
Vidjet moram! To sam se zakleo!

PAVAO EMIL (zaostajući)

Život čuvat dužnost je kraljeva.

PINEZ

A sinovlja: mater osvetiti!

PAVAO EMIL

U veliku nasrćeš pogibelj.

PINEZ

Čim je veća, tim Iliru draža.

PAVAO EMIL

Mati na to privoljeti neće.

PINEZ

Ilirka je, mač će mi opasat!

PAVAO EMIL

Sve pokušah, da te tuj uzdržim.

PINEZ

Samo smrt je to učinit kadra.

PAVAO EMIL

Daj se spremi na odlazak dakle.

PINEZ

Hajd, da pratnji mojoj to nav'jestim.
Ti ju poznaš, mala to je četa,
Nu svim prsa podžiže osveta.
Žitelji su svi od Visa grada,
Kog Teuta potlači nekada;
Svak po koga od svojega roda
Oplakuje, kom smrt ona poda.
U srcu im tisuć Srda vrvi,
Koje žedne za r'jekom od krvi;
Svatko hlepi za junačkim djeli,
Kakvih jošte dan ne vidje b'jeli!
U boj! u boj! glas s nebesa zove!
Na brodove! odmah na brodove!

(Prizor se promijeni.)

PRIZOR DEVETI.

Ložnica u Hvaru gradu.

DIMITAR I DUH SRDOVLADA.

Dimitar leži napola odjeven na vojničkoj postelji. Kraj njega uljenica tamno gori; štit, mač i kaciga na jednoj hrpi do njegovih nogu. Duh Srdovlada blijeda lica bez kacige: na čelu mu se vidi krvav povez

DIMITAR (još napola u snu)

Stani - stani - daj mi odgovora.

DUH

Dobit ćeš ga - nu na drugom mjestu.

(Polagano odlazi.)

DIMITAR (probudiv se opazi ga i s užasom za njim gleda. Kad duh iščezne, poslije stanke)

Vječni bozi! Što se sa mnom zgađa?
Da l' sam snivo? Ne, ne, ja sam bdio...
Snivo, bdio? dokučit ne mogu!
Gdje je međa između sna i jave?
Tko to znade! Ja znam, da sam snivo -
Nu znam, java da je ono bila!
Krv mi stine... misli mi se mutel!

(Začas)

"Dobit ćeš ga - nu na drugom mjestu".
Dakle ćeš se još ukazat meni?
Tako reče. Nu gdje je to mjesto?
Možda onkraj Kocitovih vala?
Jesi l' došo, da me odazoveš
Od života, od Teute moje?
Ne plašim se neznanoga sv'jeta,
Al od mile otrči se žene,

Od mog sinka, od slatkog djeteta...

To je, što mi grud užasom puni...
Ali ne, ne, zato ti ne dođe;
Ti ne gojiš gnjeva na svog druga...
Samo dotle mrzio si na me,
Dok mog srca dodna pozno nisi.
Sad ga poznaš... znaš, da zlotvor nisam;
Zato tako blag mi se ukaza.
Tvoje je pogled pun ljubavi bio,
A besjede tvoje glas umiljat.
Oružah se u boj na Rimljane -
Tad se javi tvoja blaga sjena:
"Koliko je ljepši šljem od krune!
Kaplje krvi iz junačke rane
Ljepše sjaju no rumen grimiza...
Dmitre, takov ures tebi liči".
Tronut spoznah, da su ovo r'ječi
S drugog sv'jeta, i upitah smjeran:
"Kaži, sjeno moga prijatelja,
Hoće l' sreća iz ovoga boja
Procvjetati mojemu narodu?
Hoće l' ikad odvrć' jaram tuđi?"
Tvoj odgovor: "Na drugome mjestu".

(Zamisli se, pak začas:)

Čemu tražit, što se ne da naći?
Ovu tamu nikad probit neće
Slaba zraka čovječanskog oka.

(Ustane - međutim je uljenica dogorjela - i zora kroz prozor sinula)

Dimitrija Demeter: Teuta

Što iz svega razbrati mogu,
Mnim, da višnji sa mnom su se bozi
Pomirili. To iz milog oka.
To iz r'ječi sudim blage sjene
I osjećam s ponovljenom silom,
Da se opet šire moje grudi.

Srce mi se zaželjelo boja,
T'jesno mu je od duga pokoja!

(Pograbi štit i mačem po njem udari, našto
dotrči u sobu dvoranin.)

PRIZOR DESETI.

DIMITAR i DVORANIN.

DVORANIN

Sv'jetla kruno, što je tvoja volja?

DIMITAR

Prikopčaj mi oklop oko prsi.

DVORANIN

Jedva sunce granu na nebesih.

(Prikopča mu oklop.)

DIMITAR

Da ih uprav mrkla noć još krije,
U postelji ipak ne bih osto.
Čvršće - čvršće - Nije l' došla straža?

DVORANIN

Vani čeka.

DIMITAR

Nek uniđe odmah.

(Dvoranin iziđe.)

PRIZOR JEDANAESTI

DIMITAR sam.

DIMITAR (kroz prozor gleda)

Ha, kako je rumeno sve nebo!
Sunce trepti kao kaplja krvi -
Dan krvavi ako prorokuješ,
Dobro došlo!... Predugo je veće
U koricač mač moj počivao.
Dobro došlo! Ne lagalo samo!

PRIZOR DVANAESTI.

VOJNIK, DVORANIN I PRVAŠNJI.

Vojnik uđe sdvoraninom.

I on vojsku na noge podignu.

DIMITAR

Smotriste li štogod na valovih
S vaše kule? (Uređujući oklop, dvoraninu:)
Ovu kopču jošte!

DIMITAR

Dobro, dobro. (Dvoraninu.)
Sad obuću brzo!

VOJNIK

Sv'jetla kruno...

(Metne nogu na stolicu, a on mu remenje na sandalah zapliće.)

Koliko je površaka bilo?

DIMITAR (Dvoraninu)

Tako. Mač sad amo!

VOJNIK

Do dvadeset...

(Vojniku.)

Što je dakle?

DIMITAR (smije se)

Ha, ha, i tim hoće
Hvar da uzmu? (Dvoraninu.)
Sada jošte ovu.

VOJNIK

Nama se učini,
Da se nješto u daljini mora
Pokazalo ko površci lađa.

(Metne drugu nogu na stolicu, a dvoranin onako isto čini: vojniku:)

DIMITAR

Nu napokon! (Dvoraninu.)
Pojas amo, pojas.

Hodi k vođi, rec' mu, da sam kazo,
Da svu vojsku u brodove odmah
Ukrcati dade. Razum'ješ li?

VOJNIK

Odmah, kralju! (Otiđe.)

VOJNIK

To vojvodi odmah nav'jestismo,

PRIZOR TRINAESTI.

PRVAŠNJI bez vojnika, zatim DRUGI DVORANIN.

DIMITAR

Ja ću put prekratit
Rimskim lutkam! (Dvoraninu.)

Nisi l' jošte gotov?
Oni hoće, da na me nasrnu.
Počekajte... Čemu trud vam tolik?
Nasusret će DMITAR vam izaći.
Ala masnih jestojsta za ribe!

(Dvoraninu, koji je pletnju dovršio.)

Nu napokon! (Hoda po sobi.)
Rim će me pamtiti.

(Dvoraninu.)

Plajt ovamo! - Vi me još ne znate.
Neka! neka!

(Dvoraninu plajt s ruku padne, kad mu ga
hoće na ramena metnuti.)

Ala si neskladan!

DVORANIN (tronut podigne
plajt i metne mu ga na leđa)

To mi se još nikad ne dogodi...
Gospodaru, to je zlo znamenje!
Ne'jdi u boj, tako ti bogova!

DIMITAR

Ludorije! (Smijući se.)
To pad Rima znači!
Nu kakov je to rogorbor vani?

(Drugi dvoranin dođe u sobu.)

DIMITAR (njemu)

Što je nova?

DRUGI DVORANIN

Građani, začuvši
Da se rimska vojska približava,
Mole, da bi i njim dozvolio,
Da na svojih lađah proti njojzi
Sad i oni na mejdan iziđu.

DIMITAR

O, hrabre li i vjerne čeljadi!
Odmah amo da mi ih dovedeš

(Drugi dvoranin otiđe.)

DVORANIN

Nećeš valjda od svake mišice
Grad ispraznit?

DIMITAR

Mišica je tr'jeba,
Gdje se bije... Tu Rimljana nema.

(Smijući se.)

Il možda će s neba spustiti se
Amo u grad? Ne plaši se, starče,
Ni Rimljani ne imadu krila.

PRIZOR ČETRNAESTI.

PRVAŠNJI i PUK.

Građani hvarski nagrnu u izbu.

DIMITAR (dolaznikom)

Dobro došli, hrabreni zemljaci!
Vi hoćete u boj da idete
S vašim Dmitrom? On vas rado prima!
Dobro došli!... (Stupi među njih.)
I ti ovdje, Rado?
Znam, tvoj s'jedi otac ti pripasa
Ovu sablju. Prevr'jedna li starca!

(Drugomu.)

Evo Relje! junaka od oka!

(Trećemu.)

Nuto Milka! (Četvrtomu.)
Gleđ Milana moga!

(Ostalim.)

Dobro došli, susjedi, prijani!

(Rukuje sa svimi)

Nut vidite, da vas jošte poznam,
Da vas nisam još zaboravio.
Kako ni vi mene, braćo mila!
Sada ćemo zajedno vojevat,
Kao što smo nekad u djetinjstvu
Zajedno se igrali, ljubili.
Često mislim na to krasno doba:
C'jele bitke mi smo izvodili...
U djetinsku kano nekad igru,
Tako ću vas u boj vodit sada!

(Pograbi kacigu i metne ju na glavu. Uzme
štit i povuče mač.)

Za mnom dakle! Krosred bitke hude!
Na uv'jek vam nek na umu bude,
Da do bitke stoji te jedine
Spas il' propast naše domovine!

(Nasrne napolje, a drugi svi za njim kličući.)

(Prizor se promijeni.)

PRIZOR PETNAESTI.

Dvorana u Risnu s doksatom na more.

LJEKAR i DVORKINJA dolaze iz kraljičine izbe.

DVORKINJA

Nije l' teško kraljičino stanje?
Što opazi tvoj iskusni pogled?
Još ju nose, istina je, noge,
I vrućici ne imade traga;
Nu strah me je ipak za njen život.

LJEKAR

Ništa u njoj ozl'jeđena nije,
Ništa međe zdravlja ne prestupi.

DVORKINJA

Ipak jadna propada i gine.
Već povenu ruža na obrazu,
A ugasi očiju se vatra.
Otkad kralj se odavle od'jeli,
Sva je druga: potamnješe oči,
Na usnah se posm'jeh već ne kaže,
Društva neće i samoću traži,
Na pitanje r'jetko odgovara,
A nasamu sama sobom zbori.
Sva joj radnja, sav posao to je,
Da uz zipku sjedeć svoj jedinca,
Suze roni i gorko nariče.
Svakčas skoči, na svoj doksat trči,
Koj se diže nada sinjim morem,
I upire pogled u pučinu
C'jele sate ko kip od kamena.
Tako stoji nepomična, bl'jeda,
Ne hajući za naše besjede, -
Kad se trgne, opet leti k sinku,
I k prsim ga jaučuć pritište.
Nu što pričam? Sam se osvjedoči

O njezinu prežalosnom stanju,
Na doksatu ako ju zateče.

LJEKAR

Ja ju vidjeh: kip, koj srce para -
Gluh za svaku utješljivu r'ječcu.
Što u grudih kraljičinih bjesni,
Nije drugo neg' ljubavi tuga;
Nestat će je, kad se kralj povrati.

DVORKINJA

O, oholo srce, na što dođe!
Ti, koja se Ljelja str'jelam sveder
Podsm'jevaše veleć, tupe da su,
Ti, ljubavi robinja da budeš!
Od najjače izmeđ sviju žena
Najslabija netom da postaneš?

LJEKAR

Tako kazne oholiju bozi!

TEUTA (iza pozorišta)

K njemu! k njemu!

LJEKAR

Je l' to glas kraljice?

DVORKINJA

Njen je vapaj... Što ju jošte muči...

LJEKAR

K njoj pospješi... čuvaj ju i pazi,
Da ju nikad samu ne ostaviš.

DVORKINJA (polazeći)

Kad bi koga trpjela uza se!
Ali evo, sama k nam dolazi.

PRIZOR ŠESNAESTI.

TEUTA i PRVAŠNJI.

TEUTA (veselo)

On je ovdje!

LJEKAR (brižljivo motreći ju)

Tko, pres'vjetla kruno?

TEUTA

Ta tko drugi?... Moj Dmitar, moj suprug

DVORKINJA (za se)

S uma sađe...

LJEKAR (tješeci ju)

On će skoro doći -
Nije sumnje; utješi se, gospo...
Dobre v'jesti stigoše iz Hvara.

TEUTA

On će doći? - On je ovdje, rekoh!
Ne čuješ li? On je ovdje - kažem -
On je ovdje... hajd' nasusret njemu!

LJEKAR (zaustavljajući ju)

Otkud tebi te ugodne v'jesti?

TEUTA

Sa doksata svoga vidjeh lađu...
U njoj spoznah momke svog supruga:
Nije sumnje, i on je među njimi.

LJEKAR (za se)

Je l' moguće?

DVORKINJA (za se)

Zbori li istinu?

TEUTA

On uništi rimske raskošnike -
I radost mu ne daje, u Hvaru
Da počasi... već odjedri, brže
Da ogrli suprugu i sinka!
Ah, kakva se oluja u grudi
Diže mojoj! Nije vjetar hudi
Očajanja, koj' mi srcem giba,
Radost, ushit, buru tu uzgiba!
Sv'jest mi gine... krv po žilah leti...
Vidjeti ga, pa zatim umr'jeti!

(Hoće da otrči.)

LJEKAR (zaustavi ju)

Stani, gospo, štedi zdravlje svoje -
Radost mori, kao i zdvojenje!

TEUTA

Smrt je takva slađa neg življenje...
Pustite me! samo k njemu, k njemu!
Pa kraj budi životu mojemu!

(Hoće da otrči.)

LJEKAR

Al kraljeva život svojina je
Podložnika svakog ko njih samih;
Zato tražim, da ga čuvaš, gospo!

TEUTA

Srca nagon ne smijem sl'jediti!

(Spusti se na stolicu.)

Nu kakav je tutanj to pred vrati?
Koraci su mojeg to supruga.

(Odrješito.)

Tko je tako bezobrazan sluga,
Da mi iziđ' pred njega uskrati?

(Podigne se i posrne na vrata.)

(U sobu stupe Svevlad i Relja. - Teuta kad ih
vidi, uzmakne.)

PRIZOR SEDAMNAESTI.

SVEVLAD, RELJA i PRVAŠNJI.

SVEVLAD

Ovaj vitez dolazi iz Hvara,
Da ti javi, što se ondje zgodi.

TEUTA

Gdje je muž moj? Nije l' i on stigo?

SVEVLAD

Gospo, on se s Hvara ne povrati.

TEUTA

Zašto kasni? zašto se ne vrati?
Nije l' svršen boj krvavi jošte?

RELJA

Boj je svršen. Čuj, kako se zbito.
Kad kralj prispije, klicaše sva vojska
I dočekat ne mogaše bitke;
O pobjedi nitko ne sumnjaše.
Svak moljaše svemoćna nebesa,
Da navalu rimskih četa na Hvar
Milostivo uskore: tolika
Plamtijaše u nas boja želja!
Rimske lađe napokon se jave,
Sve ukupno po dvaest zastava.
Uništiti ih igra se činjaše
U pobjedah odraslim vojnikom.
Jur unapr'jed radošću pobjede
Kralj opojen strpjet se ne može,
Da dočeka na obali juriš,
Već zapov'jed dade svojoj vojsci,
Da se odmah ukrca u lađe
I Rimljanom ususret otplovi.
Sred zidina grada ne htijahu
Da ostanu ni građani mirni.
Sve što živi, na lađe se jagmi
I veselo kano na pir slavni
Pjesme pojuć prot' Rimljanom jedri.

TEUTA

Kakva raskoš, da sam i ja bila
Posred jata smjelih sokolova!

RELJA

Udarismo na brodove rimske;
Posl'je kratka boja nestalo ih:
Mnoge proždru vali sinjeg mora...
Ostali se razbjegnu unevid.

TEUTA

Slutjah odmah! smjelim sreća služi!

RELJA

Vratismo se slavodobitnici;
Nu kad na žal popeti se htjasmu,
S kopna posvud rimski mač zabl'ješti,
A iz grada strašan plam zabukti.

LJEKAR

Ha, prevara!

SVEVLAD

Zasjednički Latin
Na drugoj se strani od otoka
Valjda noću iskrca potajno
I osvoji tvrđu, dok sva naša
Na moru je bojak bila vojska.

RELJA

Tako bješe.

TEUTA

Al' vi tvrđu opet
Preoteste... i sav posjekoste
Skot himbeni! Kaži, nije l' tako?

RELJA

Prosti vojnik, koji ne mogaše
Dokučiti čuda, što se zbito,
Uplaši se ko gromom ošinut;
Sreća nastade... posluha nestade...
"Bjež'te, na nas bogovi vojuju!"
Razl'ježe se od lađe do lađe...
Zaman viču, zaman b'jesne vode -
Put pučine zaplove mornari,
Kano da ih bozi sami gone.

TEUTA

Bozi, bozi!

RELJA

Malo samo lađa

Osta oko kraljevske galije
I pokuša da iskrca vojsku.
Nu kamenje i goreća smola
Iz čudesnih, neviđenih sprava
Sa svih strana na nas daždit stane.
Mnogi jarbol skršen već se ruši,
Mnogu lađu plamen veće hvata -
Osim b'jega nikakva već spasa!...
U toj smeći okrenemo jedra, -
Nu rimske se rastjerane lađe
Iznevida opet pred nas stvore
I pozdrave istim nas oružjem,
Koje nas je od kopna prognalo.

TEUTA (s užasom)

Propali ste!

RELJA

Moj se brod izbavi:

Još za vr'jeme iz luke izjedrih.
Istina je, mi spasosmo život,
Nu kakova užasna prizora
Moradosmo još svjedoci biti!
Bolje umr'jet - nego vidjeti!
Strašan plamen pred našim očima
Proždre sve nam prijatelje, braću...

(Žalost mu riječ prekine, svi se upropaste...
užasna stanka.)

TEUTA (jedva progovara)

A moj Dmitar?

RELJA

Čemu tajit', gospo?

Dugo vidjeh kraljevsku zastavu,
Gdje se vije sred užasnog plama...
Ali netom i ona se sruši...
Brod zaplamti, i slap proguta ga -

TEUTA (izvan sebe)

Proguta ga... Nisi l' tako reko?
Ne, ja nisam dobro čula - je li?
Proguta ga - reci još jedanput.

RELJA

Brod zaplamti, i slap proguta ga -

TEUTA

O sni moji (Otrči.)

LJEKAR

Vječni bozi! - za njom!

(Otrči za njom; isto tako i dvorkinja.)

SVEVLAD

Što nakani?...

RELJA

O, zašto ne mučaj!

SVEVLAD

Ako muža oplakuje ona,
Našeg oca mi oplakujemo.

Nije samo kralj nam poginuo,
Nama umr'je s njim i otadžbina!

(Baci se doksata u more.)

RELJA

Ovamo se kraljica povraća,
A sa sinkom u naručju svome.

Prekasno je, proždr'ješe ju vali.

RELJA

(Kraljica dotrči k doksatu, za njom ljekar i
dvorkinja)

Ah, užasno!

LJEKAR

Ustav'te ju!

SVEVLAD

Strogo kazne bozi!

TEUTA

K njemu, k njemu, k njemu!

(Zastor padne.)

RJEČNIK

bo - jer

brašno - hrana

Crnobog - bog tmine, vrag

česvina - crnika, vrsta zimzelenog stabla sličnog hrastu koje raste na Sredozemlju

ćut - osjećaj

Dimitar Hvarski - vojvoda kraljice Teute (od 229. pr. n. e.) i zapovjednik otoka Krfa. Dimitar je izdao Teutu i predao otok Rimljanima, a zauzvrat od njih dobio vlast nad najvećim dijelom Teutine države. Kasnije je razvrgnuo savez s Rimljanima i priklonio se Makedoncima. Nakon poraza od Rimljana, sklonio se kod makedonskog kralja Filipa III i bio mu savjetnik. Poginuo je u borbama za grad Mesenu

doksat (tur.) - balkon, terasa

Epir - antička država u današnjoj sjeverozapadnoj Grčkoj i južnoj Albaniji

Etol, Etolija, Etolske ravni - grčka pokrajina koja se na poziv stanovnika Krfa odazvala da im pomogne u borbi protiv Rimljana

Feniče - Fenicija, starovjekovna zemlja u današnjem Libanonu, koju su nastanjivali Feničani

hat (tur.) - at, konj, ždrijebac

holost - oholost

Jan - Janus, starorimski bog vremena, početka i svršetka

jestojsta - jela, jestvine

jur - već

jurve - već

Kapitol - jedan od sedam Rimskih brežuljaka, političko središte starog Rima

katarka (grč.) - jarbol

kazan - kazna

Korcira - Korčula

kovarnik - lukavac, podmuklica; izdajnik

kumir (rus.) - slika, kip; idol, predmet obožavanja

Kviriti - prvotno stanovnici sabinskoga grada Kura (lat. Cures), a kasnije naziv za sve Rimljane

legat (lat.) - starorimski poslanik ili namjesnik provincije

liktor (lat.) - osoba koja je pratila nekog od viših službenika starorimske republike, noseći svežanj prutova (fasces)

Ljeljo - slavenski naziv za boga ljubavi (Eros, Amor)

Mačedonci - Makedonci, antički narod

mašala (tur.) - baklja, zublja

medjed - medvjed

nado - čelik

nedobitan - nepobjediv

nenavidan - zavidan

nenaviditi - zavidjeti, mrziti

nepokoj - nemir

Dimitrija Demeter: Teuta

odijeliti se - otići, rastati se
optršen - opterećen
optršiti - opteretiti

pačiti - smetati, škoditi
Perun - vrhovni slavenski bog - gromovnik
površak (lađe) - vršak broda, jarbol

Risan - grad u Boki Kotorskoj

Skadar - grad u današnjoj Albaniji
slikovati - oslikavati, oslikati
smeća - smutnja, nered
spješiti - žuriti
Srde - grč. Erinije ili rim. Furijske boginje

osvete
svjet - savjet

Teuta - ilirska kraljica; ratovala s Rimljanima 229-228. pr. n. e. zbog gusarstva i pretrpjela poraz; povukla se u svoju tvrđavu Rhison (Risan u Boki kotorskoj), a dijelovima njene države zavladao je Demetrije Hvaranin

trh - težak
trh - teret

zalih - suvišan
zaman - uzalud
zavitak - svitak, rotulus